



פרשת "בלק"

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך: ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

הגיליון מופיע באתר 'לדעת' וכן ניתן לקבלו לאימייל מדי שבוע על ידי שליחת בקשה. eisikovits1@gmail.com,

058-4852-443

אודה לכם אם תעבירו את העלון לאנשיכם או כתובות של נציג עלון. אשמח לקבל הערות מחכימות ובל"נ אשתדל להתייחס אליהם. גם רשות להדפיס / לחלק / להעתיק / לשמור. - בשעת הצורך הרשות נתונה לאמור מהדברים שבעלון אף שלא בשם אומרים. אבל הבא להדפיס וידפיס בשם אומרו. יביא גאולה לעולם. כמו כן יש אפשרות לקבל כל עלון בכל שפה כמעט שתרצו בתרגום של ווארד .

החיבור הראשון הופיע במסגרת

'מפעל ליקוטי שמואל'

"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו"

בשעה טובה ומוצלחת, בסייעתא דשמיא, רואה אור ספר חדש ומפעים

ליקוטי שמואל – חומש בראשית

לאחר שנים של עיון, איסוף, ליקוט ועריכה, יוצא לאור ספר ייחודי המאגד – סוף מעשה במחשבה תחילה את מיטב הקטעים, המאמרים, הסיפורים והמשלים שהופיעו בעלוני פרשת השבוע בשנים האחרונות. דברי חן ושכל טוב, שנבחרו בקפידה וערוכים בטוב טעם, כדי להחיות את הלב ולהאיר את השולחן

מתוכן הפרקים: רעיונות מאירי עיניים לפרשיות השבוע • משלים מעוררי מחשבה • סיפורים נוגעים ללב • פנינים להעשרה ולהעברה בשולחן שבת

מתאים ללימוד אישי, למסירת דבר תורה ולשיחה משפחתית

ערוך ומוגש בעמל רב על ידי הרה"ג שמואל אייזיקוביץ שליט"א

כעת למכירה במחיר שווה לכל נפש – כרך ראשון על חומש בראשית

60 ש"ח

בלבד

להזמנה:

<https://dash.bookpod.co.il/product/2231>

פרשת בלק

אנחנו - זה מי שאנחנו מעריכים (הרב שלמה הלוי שליט"א)

כששלוחי בלק מלך מואב באים להזמין את בלעם כדי לקלל את ישראל, אומר להם בלעם: "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה' א-לקי לעשות קטנה או גדולה" מכאן למדו חז"ל על חמדנותו של בלעם.

נשאלת השאלה מדוע ראו אותו לגנאי הלא הוא אומר בפרוש: לא אוכל לעבר את פי ה' א-לקי...!?! מסקנת חז"ל תובן עפ"י הסיפור הבא המובא בספר המעשיות לרבי ניסים גאון:

אל המלך שלמה הגיעו שלושה אנשים עשירים למשפט. סיפר הגדול שבהם: "אנחנו שלושה סוחרים ויצאנו יחד למסחר כשסכום כסף גדול באמתחתנו. בערב השבת האחרונה חיפשנו מקום בטוח להטמין את כספנו, וחפרנו ביחד בור בחצר בית המלון שבו התארחנו, בדקנו שאף אחד אינו רואה והחבאנו בבור את כל ממוננו. לאחר השבת חזרנו ונעלם הכל. כולנו חושדים זה בזה, כל אחד מאתנו בטוח שהשני גנב את הכסף, ואנחנו אובדי עצות. אנא אדוני המלך עזור לעבדיך! "אני צריך לחשוב על זה", אמר המלך, וביקשם לחזור למחרת.

כשנכנסו למחרת, אמר המלך לסוחרים: "יש לפני דיון וכשאסיים אתפנה אליכם! רגע... עוצו לי עצה" ביקש מהם המלך: נער ונערה נשבעו זה לזה כי כשיגדלו יינשאו זה לזו, ולעולם לא יינשאו לאחר בלי רשות השני. לימים נפרדו דרכיהם. הנערה גדלה ופגשה בחור והם התארסו. לפני החתונה נזכרה הנערה בשבועה שנשבעה, היא סיפרה על כך לארוסה, זה לקח מיד סכום כסף גדול ויצא ביחד עם ארוסתו במטרה לשכנע את הנער לוותר על שבועתו תמורת הכסף. לשמחתם הרבה גילה הנער אבירות, ולא רק ויתר אלא אף סרב לקחת מהכסף שהוצע לו. בדרך חזרה פגע בהם שודד וביקש לגזול את כספם. הנערה בבכי קורע לב סיפרה לשודד את סיפורו של הכסף, ואמרה: והרי אותו בחור שהיה יכול לקבל את הכסף בזכות, סירב וגילה אבירות לב. אתה שהכסף הזה אינו שלך כלל, בוודאי שראוי לך לגלות אבירות ולא לקחת אותו... השודד השתכנע ולא לקח פרוטה.

אמרו לי אתם, פנה המלך שלמה לשלושת הסוחרים, מי מבניהם ראוי להערכה על מעשיו? אמר הסוחר הראשון: לדעתי יש להעריך את הארוס, שהסכים לתת מכספו לאותו נער אלמוני כדי לשחרר את ארוסתו משבועתו.

אמר הסוחר השני: אני מעריך דווקא את הנער שוויתר על שבועתו ומחל על הכסף שהציעו לו, למרות שהיה יכול לזכות בו ביושר.

אמר השלישי: ואני מעריך את השודד על שגילה רוח לב ולא שדד את כספם. קפץ שלמה המלך והצביע על השלישי: אתה הוא הגנב! הודה בבקשה על האמת ואל תבוש! אם היה בכ צד

של הערכה למי שוויתר על כסף שאינו שלו, כנראה שגם כך יש דמיון לאותו שודד. נפל האיש על פניו והודה כי אכן לא עמד בפיתוי ולקח את ממונם של חבריו...

לשאלתנו, מהיכן למדו על חמדנותו של בלעם? התשובה: מפליטת הפה שלו! אמרו חז"ל שהוא היה חמדן, בעל 'נפש רחבה'. שהרי מי דיבר אתו על כסף וזהב? מי הזכיר את עושר ביתו של בלק? אבל כשאדם מעריך משהו, כשאדם רוצה מאוד משהו, אפשר לשמוע את זה בקולו.

כפי ששלמה המלך מצא את הגנב לפי הדמות שהוא העריך, כך מצאו חז"ל את חמדנותו של בלעם לפי הדברים שהעריך, כך נוכל גם אנחנו בתוך עצמו לגלות מי אנחנו ומה השאיפות האמתיות שלנו לפי הדברים והאנשים שאנחנו מעריכים. נזכור גם שתמיד אפשר להשתנות...

שבת שלום ומבורך א גוט שאבעס

קרח - חקת - בלק (דודאי יעקב)

מובא בספר דודאי יעקב לפרשת שבוע – קרח. שאלה ששאל הוא את רבו: מדוע לשלושת הפרשיות שעוסקות בפה: קרח=פי הארץ, חקת=פי הבאר, בלק=פי האתון בשלושתם יש בשמם את האות קו"ף?

לראשונה קו"ף בתחילתה – פרשת קרח.

לבאה אחריה קו"ף באמצעית חקת,

ולאחרונה קו"ף בסופה פרשת בלק

השיב לו הרב: האות קו"ף מסמלת קדושה, ולכן שלושת הפרשות האלה, יש בהם קדושה.

האות קו"ף במילה קרח ניצבת ראשונה לומר שלקרח הקדושה שלו נבעה מתחילתו - מההורים שלו כפי שהתורה מעידה שיש לו במה להתפאר למרות רשעותו: "וַיִּקַּח קִרְחַן בֶּן יֶזְקָר בֶּן קֵהֶת בֶּן לֵוִי..". לכן האות קו"ף באה בתחילת השם: קרח.

פרשת חקת עוסקת בפרה אדומה. לפרה אדומה יש קדושה עצמית, היא לא קדושה כיוון שאימא שלה הייתה אף היא פרה אדומה, או שתעביר היא תורשה לדורות הבאים אחריה... ומכיוון שהקדושה שלה היא עצמית, לכן הקו"ף מופיעה באמצע שמה: חקת.

כעת ברור מדוע בפרשת בלק, הקדושה באה בסוף כיוון שלבלק עצמו אין שום קדושה ואף אין לו ייחוס כל שהוא. אבל מהרשע בלק, יצאה רות המואבייה (בנו של בלק היה עגלון מלך מואב, וממנו יצאה רות ומרות המואבייה יצא דוד המלך). לכן האות קו"ף באה בסוף השם: בלק.

נסכם: ישנם שלוש קדושות בפרשות הללו: קדוש קדוש קדוש.

קרח - חקת - בלק

הקדושה של קרח באה לו מהוריו לכן הקדושה מאחוריו.

חקת - מדברת על קדושה עצמית של פרה אדומה ולכן הקדושה בה = באמצעותה.

ואילו אצל בלק זו קדושה שעתידה לצאת ממנו, והכוונה היא לרות המואבייה ודוד המלך.

כל המיצר לישראל נעשה ראש

"וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי. ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא, ויקץ מואב מפני בני ישראל; ויאמר מואב אל זקני מדין, עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחך השור את ירק השדה ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההוא"

את מה ראה בלק בן צפור? הלא באותם הימים התנהלו מלחמות אכזריות ועקבות מדם, וביניהם הייתה מעורבת גם מואב, ארצו של בלק, כפי שמתואר בסוף פרשת חקת. ובכל זאת, את מה הוא ראה? "את כל אשר עשה ישראל לאמרי" דווקא. כך מתחילים כל הספורים, ובימינו, הדבר היה מסתיים, מן הסתם, בהקמת ועדת חקירה...

וזה לא הדבר היחיד שמקביל בין תקופתנו לתקופתם של בלק ובלעם. הנה כתוב: "ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא". מה באה להגיד לנו ההדגשה שהיה מלך בעת ההיא? אלא, אומר רבי חיים מבריסק הובא ב'לקוטי בתר לקוטי' בדיוק אז עלה בלק לשלטון, והיה זה אודות להסתה והשנאה שהפיץ במערכת הבחירות שקדמה לבחירתו נגד עם ישראל. הרקע לקו התקיף שנקט בלק נגד עם ישראל היה "ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא, ויקץ מואב מפני בני ישראל". בלק הבין את משמעות הדברים, ובציניות השמורה רק למנהיגים אנטי ישראלים, הוא קם והכריז: "עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו, כלחך השור את ירק השדה", וכי פלא הוא, אפוא, עתה כי "בלק בן צפור מלך למואב"? ... וזה אשר התורה מדגישה כי הדבר היה "בעת ההיא", כי רק אז נבחר בלק למלך, ורק הודות לשנאת ישראל שהייתה לו, בחרו בו, כי "כל המצר לישראל נעשה ראש".

"וירא בלק בן צפור" [כב, ב]. (מעייין השבוע).

התורה, אומר הזוהר הקדוש, היא לשון הוראה. כל פרשיה בה באה להורות ולהדריך, ללמד דעת. יש ציוויים מפורשים, כשמירת שבת והנחת תפילין, ויש לקחים הנלמדים מסיפור מעשה. מסיפור מי מריבה, למשל, למדים אנו את גנות הכעס, את ההקפדה על עוון חילול השם, ועוד.

מה יש לנו ללמוד מפרשתנו, פרשת בלק? מהבאתו של בלעם לקלל את ישראל, משימת הברכות בפיו, מעצתו להחטיא את העם בבנות מואב ומהמגפה שפרצה בגין כך? לכאורה זה מאורע היסטורי, מעשה שהיה. אבל התורה אינה ספר היסטוריה, התורה היא ספר הדרכה – איזו הדרכה יש בפרשה זו? כשנעיין בדבר נמצא שיש כאן לקח יסודי עד מאוד. להבהרת הלקח נשתמש במשל. בפרשיה מתוך העבר הקרוב.

מדינת ישראל חרטה על דגלה את המילים "לא עוד": "שנית מצדה לא תיפול", לא נלך עוד כצאן לטבח. בנינו כח הרתעה, צה"ל ישיב מכה תחת מכה. יכה שבעתיים, בידו היוזמה. יש לנו חיל אוויר ושריון, צנחנים וסיירות, הכל בכל. דור שלם גדל על המילים המתלהמות. והנה, בערב יום הכיפורים באה התרעה. המצרים מתכננים מתקפה. הרמטכ"ל לחץ להקדים מכת מנע, קרבנות רבים ייחסכו. ראש הממשלה פסקה: נכפוף ראש ונספוג את המכה, רק אז נשיב מלחמה. והמכה הייתה כואבת, צורבת. עברו כמה שנים, ופרצה מלחמת המפרץ. בראש הממשלה עמד אדם קשוח ונחרץ, והנה ניחתו על המדינה עשרות טילים, בנס לא היו נפגעים. ואנו? למה לא הפעילו את הצבא!? אנו יודעים מדוע, ומבינים את ההחלטה. ראשי הממשלה ידעו שאם יזניקו את הצבא, יאבדו את תמיכת המעצמה הגדולה שהמדינה חוסה בצילה וזקוקה לה הן מבחינה מדינית וצבאית והן מהבחינה הכלכלית. ושמירה על ידידותה חשובה יותר מכל. ההנחה הייתה, שאילו היינו תוקפים ראשונים במלחמת יום הכיפורים היינו מרוויחים בטווח הקצר, ומפסידים את הרכבת האווירית האדירה שסיפקה נשק וחלפים כה נחוצים, והשכר היה יוצא בהפסד כבד.

אולי יהיה מי שיחלוק על השיקול, אבל אנו נקטנו בפרשיות אלו כמשל. והנמשל מהו? בלק ובלעם ידעוהו. לעם ישראל יש מחסה טוב לאין ערוך מידידותה הפושרת של המעצמה הגדולה (שיודעת ללחוץ ולהכאיב, ולערוך "בחינה מחדש של היחסים"...) – "טוב לחסות בה", מלבטוח בנדיבים! וידעו, כי אם ברצונם לגבור חלילה על ישראל, אין להם לבטוח בכוחם. שהרי לא הייתה בזמנם מעצמה כבירה ממצרים, והקדוש ברוך הוא היכה בהם עד חרמה והוציאנו משם ביד רמה. אם ברצונם לגבור עלינו – עליהם לתקוע טריז, להפריד בין ישראל לאביהם שבשמים חלילה. בתחילה ניסה בלעם לעורר את מידת הדין בקלותו, ונכשל. לאחר מכן ניסה בשיטה בדוקה שהצליחה, רחמנא ליצלן: להחטיא את ישראל. החטא יוצר מסך, ריחוק וניכור הדדי: "כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין א-לוקיכם, וחטאותיכם הסתירו פנים מכם". כל עבירה כך, ופריצות בייחוד: "ולא יראה בך ערוות דבר – ושב מאחריך!"

אמר בלעם לבלק: "א-לוקיהם של אלו שונא זימה הוא, לך והחטיאם". תקעקע את גדרי הצניעות, תבטל את סייגי טהרת המשפחה, ותסיר מעליהם את הגנת הבורא. וממילא יפלו, אף בלא מלחמה, רחמנא ליצלן: פרצה בהם מגיפה! איימה לכלות את העם, ואף כשנבלמה הפילה עשרים וארבעה אלף! אין לזלזל חלילה בכל האמצעים הננקטים – במישור הצבאי, המדיני,

הכלכלי, החברתי. אבל אם ברצוננו שיישאו פירות, יש לגרום לכך שהבורא יפרוש חסותו עלינו, שיאיר לנו פניו. וזאת, רק על ידי תשובה, מצוות, הוספה בשיעורי תורה! ולא לתקוע טריז על ידי עבירות. ובמיוחד, פריצת גדרי צניעות בהתנהגות – ואף בדיבור: "בעוון נבלות הפה צרות רבות וגזירות קשות מתחדשות, ובחורי ישראל מתים, יתומים ואלמנות צועקים ואינם נענים. וכל המנבל את פיו, אפילו חתמו עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה הופכים אותו לרעה!" ויש לנו לדעת, כי כשם שהדבר נכון במישור הכלכלי, כך נכון הוא במישור האיש. וודאי, יש לאדם לעבוד כדי להתפרנס. אבל לעתים נדמה לו שאם יעבור חלילה על רצון הבורא, ירוויח. ואם ילך לשמוע שיעורי תורה יפסיד שעת פרנסה. אבל טעות בידו. משול הוא למי ששלח את צבאו להגיב – ואיבד בכך את חסות מעצמת העל. גם אם הרוויח "בקטן" הפסיד "בגדול"! אבל אם שמע לרצון הבורא ומשך עלינו את חסדו – אזי יזכה לאור פניו, וירוויח בלי די!

"וירא בלק בן ציפור את כל אשר עשה ישראל

השאלות: מדוע פחד בלק מניצחון ישראל על האמורי-סיחון, (כב, ב) יותר מניצחונם של ישראל על עוג מלך הבשן? ועוד: מדוע נאמר בלשון יחיד "את כל אשר עשה ישראל?" "למה לא נאמר "עשו" – לשון רבים? משיב הגר"א קוטלר זצ"ל, כאשר ניצחו ישראל את עוג, נאמר "ויכו אותו ויירשו את ארצו" – לשון רבים. משמע, שלא היו ישראל באחדות. לעומת זאת בניצחון ישראל על האמורי נאמר: "ויכהו ישראל לפי חרב ויירש את ארצו" – לשון יחיד. זאת אומרת שניצחו אותו ע"י אחדותם. הדבר הזה הטיל פחד ואימה על בלק שע"י האחדות הם ינצחו אותו. לכן אמר לזקני מדין "עתה ילחכו הקהל..." לשון התקהלות ואחדות.

"וירא בלק בן ציפור" (כב, ב)

בהמשך כותבת התורה, "ובלק בן ציפור מלך למואב בעת ההיא". נשאלת השאלה מדוע לא גילו לנו עובדה זו מיד בהתחלה? ואומרים בשם ר' חיים מבריסק זצ"ל, שאכן בתחילה הוא לא היה מלך, אבל אחרי שנהיה אנטישמי והסביר לכל העולם כמה היהודים מסוכנים, ועוד מעט ילחכו הקהל את כל סביבותינו ויעשו אתנו מלחמה ויאכלו אותנו וכו'. מיד "ובלק בן ציפור מלך למואב בעת ההיא", מיד נבחר להיות מלך, כמו שאומרים חז"ל "כל המיצר לישראל נעשה ראש".

וירא בלק בן ציפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי (כב, ב). (במשנת הפרשה גליון 135)

מספרים על חסידים שבאו לרבה ושאלוהו: "כבוד הרב, מדוע זכה בלק שתקרא פרשה בתורה על שמו?" השיב להם הרב: "כי בשמו של בלק ישנם ראשי תיבות הכוללות את כל התורה כולה: "ואהבת לרעך כמוך". החסידים התלהבו מאוד מהתשובה, הודו לרב ויצאו.

כשהתחילו ללכת ביררו איש עם רעהו: "תגידו, מישהו הבין בדיוק איך מתפרשים ראשי התיבות?" אך נוכחו לדעת כי אף אחד מהם לא הבין בדיוק את תשובת הרב. למחרת, אזור אומץ וחזרו לרבם: "כבוד קדושת האדמו"ר שליט"א, אפשר אולי להסביר לנו שוב מהם ראשי התיבות של בל"ק?" האדמו"ר חזר בבהירות ואמר: "ואהבת לרעך כמוך".

אחד החסידים אזור אומץ והיקשה: "מחילה כבוד הרב, אבל זה לא מסתדר כל כך עם האותיות!! האדמו"ר השיב בנקיטת: "ודאי שזה מסתדר. ב' הרי שווה ל- ו' כאשר ה-ב' אינה מודגשת, ל=לרעך, ק = כמוך, שכן, כ' או ק' מה זה משנה, זה הרי אותו הצליל." שוב הודו החסידים לרב ויצאו.

כשנעמדו בחוץ, הביטו איש אל רעהו ותהו: "הכיצד רבנו אומר דברים שכאלה? האם הוא לא מדקדק בשפה העברית חלילה?" התחזקו ואמרו: "אבל אם האדמו"ר אמר, אז האדמו"ר אמר, וזהו!!! לא מתווכחים. צריך התבטלות..." אולם, אחד החסידים לא יכול היה לסבול את ההתבטלות המוחלטת של החסידים, ומבלי שחבריו ישימו לב להיעדרו, נכנס בלאט לאדמו"ר ואמר לו: "כבוד קדושת האדמו"ר, ראשי התיבות של בל"ק – "ואהבת לרעך כמוך", זה לא מסתדר!"

פתח האדמו"ר וענה: "בטח שלא מסתדר... מה חשבת? ש"ואהבת לרעך כמוך" זה רק כשמסתדר? ואהבת לרעך כמוך זה גם כשלא מסתדר. גם כאשר מישהו אינו מקפיד במיוחד על שמירת תורה ומצוות, צריך לקיים כלפיו את "ואהבת לרעך כמוך". גם כשמישהו לא עובד את ה' כמו שאתה חושב שצריך לעבוד את ה', שייכת מצוות "ואהבת לרעך כמוך". "ואהבת לרעך כמוך" זה לא רק כשהכל מתאים, אלא גם ובעיקר כשלא הכל מתאים!!!

סיפור מקסים זה המעלה קצת חיוך בלחינו, יש בו כדי להזכיר לנו שאנו נמצאים בתחילתו של חודש תמוז = זמני תשובה ממשמשים ובאים ולהזכיר לנו עוד, שבעיצומו של חודש זה אנו גם נכנסים לזמני תיקונה של שנאת החנם שהייתה בינינו. היסוד לשני תיקונים אלו היא אהבת חנם, אשר המקור לקיומה הוא מצוות "ואהבת לרעך כמוך... גם ובעיקר כשזה לא מסתדר". אך עדיין הסיפור לא עונה לנו על השאלה – מדוע זכה בלק שתקרא פרשה בתורה על שמו? לפני שננסה לענות על שאלה זו, נוסיף עוד מספר קשיים העולים ממוצאו וממעשיו של בלק, שיש לעמוד עליהם:

1. בלק הוא הגוי היחידי שזכה לזכות זו. יתרה מכך – הוא מואבי שעליו נאמר: "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי – עד עולם" (דברים כ"ג, ד').
2. בלק רצה לפגוע בממד הרוחני של עם ישראל, בקשר שלו עם התורה – ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך" (דברים כ"ג, ה').

3. **במימוש עצת בלעם, גרם בלק למותם של חללים רבים מעם ישראל בשיטים** : ויהיו המתים במגפה – ארבעה ועשרים אלף" (במדבר כ"ה, ט').

כעת, מתעצמת יותר הקושיה – מדוע זכה בלק שתקרא פרשה בתורה על שמו?

בניסיון לענות על שאלה זו, נפליג בנתיבי התלמוד לכתוב במסכת סוטה דף מ"ז: "והאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות, ואף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושניים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, זכה ויצתה ממנו רות, שיצא ממנו שלמה שכתוב ביה אלף עולות יעלה שלמה, וגו'."

רב יהודה בשם רב מלמד אותנו לימוד גדול בעבודת ד' שלנו, הנלמד ממעשהו של בלק: מה בלק הרשע שכוונתו הייתה לפעול נגד רצון ד', ולהצלחת כוונתו באופן חד פעמי הקריב ארבעים ושתיים קרבנות בלא כוונה לשם שמים, זכה בשכר כזה גדול שיצאה ממנו רות המואבייה, שיצאו ממנה דוד המלך וכל מזמורי התהילים שחיבר, ושלמה המלך החכם מכל אדם ואלפי קרבנותיו שזכה להקריב לשם שמיים, וזאת רק בזכות קרבנותיו אלו, אז על אחת כמה וכמה גדול השכר המחכה לנו כיהודים רק מלעשות את המצוות שנצטוונו בהם, וכל שכן שלמעשינו אנו מוסיפים גם את הכוונה לשם שמים.

ואפשר לומר, שמשום שרבותינו לא רצו שבזמן חשוב זה נחמיץ את הידיעה על גודל החשיבות של כל מעשה טוב שאנו עושים וכל מצווה ומצווה שאנו מקיימים, ואפילו שלעיתים לא תמיד אנו זוכים לכוונם לשם שמים כפי שנלמד ממעשהו של בלק, ולכן קראו לפרשה בשמו כדי שאנו נעמוד לרגע ונשאל: "מדוע זכה בלק שתקרא פרשה על שמו?"

"וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי" (כב, ב) (מאת הרה"ח ר' ישראל דוד שלזינגר שליט"א,)

לכאורה למה אצל יתרו כתוב "וישמע יתרו את כל אשר עשה ה'" והתקרב ליהדות, ואילו אצל בלק שגם כתוב "וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי" התרחק והביא אחד שיקלל? אלא הנפקא מינה בין יתרו לבלק הוא, שאצל יתרו כתוב את כל אשר עשה ה' לישראל, יתרו ראה שה' הוא מה שעושה הכל והוא לוחם עבור בני ישראל, אבל בלק כתיב "וירא בלק את כל אשר עשה ישראל", בלק לא ראה את ה'. רק אם רואים כל הזמן שה' הוא עושה הכל, אז מתקרבים לה'.

"וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי" (כב, ב)

אאמו"ר (כ"ק מרן מהר"ם מביגלורייא) זיע"א, מבאר דא"ח מאביו כ"ק מרן אדמו"ר מהרי"ד מבעלזא זיע"א, על שתי בחינות בתפילה, חרב וקשת: חרב פועל על אתר, וקשת על העתיד. ובזה פירש את הפסוק "וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי", ובדרך זו אפשר לבאר את

הפסוק "מה טובו אהליך יעקב": אהל הוא בחינת עראי, שעל עצמו צריכה התפילה להיות בחינת עראי בלבד, אבל על כלל ישראל צריך להיות "משכנותיך ישראל", תפילה בקביעות, לבקש עליהם על בני ברוכי חיי ארוכי ומזוני רויחי.

ממי פחדו בני מואב ? ("פנינים לשבת")

הפסוק אומר "ויגר מואב מפני העם... ויקץ מואב מפני בני ישראל. "ידוע, שכל מקום שנאמר "העם" – הכוונה לפחותים ולפשוטים, וכל מקום שנאמר "בני ישראל" – הכוונה למובחרים שבעם. ואם כן, מדוע נקט ברישא "העם" ובסיפא "בני ישראל?"

אלא, באמת מתחילה יראו בני מואב מפני הפשוטים, אשר חשבו את עצמם "כי רב הוא", ולא כיבדו את משה ואת תורתו, ועל כן, היו עלולים להפר את הצו של "אל תצר את מואב". ואולם, לאחר שראו כי עם ישראל כבש מאת האמורי את הטריטוריה אשר נכבשה על ידו ממואב, הבינו כי גם מ"בני ישראל", שומרי התורה והמצוות, יש להם לחשוש – שהרי נמצא ה"היתר" לכבוש את אדמות מואב באופן עקיף... על כן, בסופו של דבר, "ויקץ מואב" – אפילו "מפני בני ישראל".

כוח הדיבור

בלק פחד וביקש דרך להביס את ישראל. הוא לא פנה למומחי צבא כי אם אל בלעם. וכי מה כוח יש בו בבלעם להילחם בישראל? אכן, יש בו כוח וכוחו בפיו – "כי ידעתי את אשר תברך מברך ואשר תאר יואר" (כב,ו). לפעמים כוח הדיבור גדול יותר מהכוח שבמעשה.

לא מדובשך ולא מעוקצך

כשרואה בלק שעם ישראל מתקרב לגבולו הוא מבקש מבלעם לקלל את ישראל. בלעם מבקש רשות מה', וה' אומר: "לא תלך עמהם". אמר בלעם - אקללם מכאן, אמר לו ה': "לא תאור את העם". אמר בלעם - אז אברכם, אמר לו ה' - איננו זקוק לברכתך "כי ברוך הוא".

משל אומרים לצרעה לא מדובשך ולא מעוקצך...

קושיא: מדוע בלעם מתחנן לברך את ישראל ומתהפך ברגע מלקלל להשתוקקות לברך? ויתרה מזו, למה ה' לא נותן לו לברך?

תירוץ: צריך להקדים את סיפורה של רבקה בכדי שנבין. רבקה אמנו הייתה עקרה שנאמר "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו". מדוע הייתה רבקה עקרה? אומר המדרש: כיון שבירכו אותה הרשעים "אחותינו את היי לאלפי רבבה". ובכדי שלא יאמרו שבזכות ברכת הרשעים נשאה פרי בטן הייתה עקרה. הפסוק מדגיש "ויעתר לו", מתפילתו

של יצחק נתעברה. יוצא מכאן שה' עשה זאת בכוונה, משמע שהברכה שלהם הייתה למעשה קללה עבור אחותם רבקה. לכן אסר הקב"ה על בלעם לברך את ישראל, כיון שאחר כך הקב"ה ימנע מהם ברכה כדי שלא יאמרו שבזכות בלעם נתברכו ישראל.

נראה שזו גם הסיבה שאמר אברהם למלך סדום "אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברהם". כיון שידע אברהם שה' בירכו שיהיה לגוי גדול ואם ייקח הרכוש ה' יהיה חייב להפכו לעני, שלא יאמרו שמלך סדום העשיר את אברהם, ובסירובו לא הפסיד את ברכת ה', כמו שראינו "וה' בירך את אברהם בכל".

נמצאנו למדים שבקשת בלעם לברך את ישראל אינה אלא קללה, וזאת ידע בלעם, ולכן ביקש לברך=לקלל, וה' אסר זאת עליו "כי ברוך הוא"...

ויגר מואב מפני העם (כ"ב ג') (משלי יעקב)

אומר המדרש ויגר מואב לשון גר, ראה את עצמו כגר בעולם. להסביר המדרש במשל לעשיר גדול, כל בני העיר ידעו שהעשיר מחזיק בביתו כלי כסף וזהב יקרים, גנב אחד שם עינו על בית העשיר, והצליח כמה פעמים לחדור פנימה ולהוציא איזה דבר יקר ערך, הצטער העשיר על כך מאוד, והתקין בביתו דלת מתוחכמת וסורגים מסביב, ראה הגנב זאת, אך לא אמר נואש, ראה שאין ביכולתו כעת להיכנס לביתו של העשיר, מה עשה, שכנע כמה שכנים שישאלו מאת הגביר כלים נאים ויקרים, ובלילה חדר לבית השכנים וגנב משם את החפצים, כאן נאנח כבר העשיר ואמר, איני יודע לשית עצה בנפשי, כי הרי לא יתכן שאסגר ולא אראה פני איש,

כמו"כ הכא, כל העמים פחדו מישראל, מלבד מואב, שהיו בטוחים שישראל לא יפגעו בהם לרעה, כמו שנאמר 'ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה', ועכשיו שראו שהקב"ה "מצא היתר" לתת לישראל חלק מארץ מואב, על ידי שסיחון כבש ממואב חלק מארצו, ואחר כך כבשו בני ישראל את ארץ סיחון, כולל את ארץ מואב הכבושה, לכן 'ויגר' ראה עצמו כגר ופחד על ארצו.

ויגר מואב מפני העם כי רב הוא (כ"ב ג') (ישמח משה)

וקשה למה לא כתיב לשון רבים 'כי רבים הם', אלא חז"ל אמרו בזמן שישראל בחבורה ובאהבה יחד אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, וכשהם באחדות הכתוב קורא להם בלשון יחיד, כדכתיב (שמות יט,ב) ויחן שם ישראל כנגד ההר ופירש רש"י כאיש אחד בלב אחד, ומזה פחדו המואביים "ויגר מואב מפני העם כי 'רב הוא' כי הם באחדות ממילא אף אחד לא יוכל לעמוד מולם.

על חמור של משיח ואתונו של בלעם

שאלו הלך לבקש את האתונות ומצא את המלוכה.

שמשון הביא תשורה לישראל "בלחי החמור",

משיח בן דוד יגיע על חמור "הנה הוא בא עני ורוכב על חמור".

ובלעם - בלעם - בן בעור הארמי, ישב בפתור בארם נהרים על נהר פרת.

שמו בלעם - שכן רצה לבלוע את עם ישראל. דרשו חז"ל: בלעם = בלא עם (גרסא אחרת: בלע עם). דבר אחר: שבלה עם, שבלבל ישראל בעצתו הרעה (תוספתא סנהדרין פי"ג; גמרא סנהדרין ק"ה).

בן בעור - שרצה לבער את בית ישראל מן העולם.

פתורה מלשון פותר חלומות (במדבר רבה פ"כ ז').

"וַיָּקָם בַּלְעָם בַּבֹּקֶר, וַיַּחַבֵּשׁ אֶת אֲתָנֹו; וַיִּלָּךְ, עִם שְׂרֵי מוֹאָב. וַיַּחַר אִף אֱלֹהִים, כִּי הוֹלֵךְ הוּא, וַיִּתְּנֶצֶב מִלְּאֹךְ ה' בְּדֶרֶךְ, לְשַׁטֵּן לוֹ; וְהוּא רָכַב עַל אֲתָנֹו"

מנהיג או חמור? אקטיביות או פאסיביות? "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו"

"אדם אחד היה רוכב על החמור שלו לאיזה מקום, והחמור הלך מהר. חבר שלו, נזיר זן שנקרה לאותו המקום שאל אותו "לאן פניך מועדות חברי?" ענה האדם "אומר לך את האמת, אינני יודע, אל תשאל אותי-שאל את החמור." תמה נזיר הזן "למה אתה מתכוון?" ענה האדם "אתה נזיר ואני מוכרח להיות כן אתך. החמור הזה הוא קשה ועקשן, כמו כל החמורים, והוא גורם קשיים. כשאנחנו עוברים בשוק או בעיר, אם אני רוצה ללכת בדרך מסוימת, הוא מתעקש להוביל אותי בדרך אחרת, ואז בשוק זה נעשה מגוחך, אני הופך ללעג. אנשים אומרים: אפילו החמור שלך לא שומע בקולך! לכן, עשיתי לי חוק. לאן שהחמור מוביל אותי-אני הולך אתו, והכל חושבים שהחמור מוביל על ידי. אמנם - אין זו האמת, אבל החמור מאושר והיוקרה שלי נשמרת..."

ופרשת בלק המספרת את סיפורו של בלעם - מספרת על מנהיגות! מנהיגים כמו בלעם, הולכים אחר אלה שהולכים אחריהם. מסתכלים לאן שהרוח נושבת, על מנת להישאר בראש.

התוצאה תהיה מאכזבת-אושר של חמור, יוקרה מזויפת. מנהיג אמתי לא מחפש למצוא חן בעיני השליט או העם, לא מבקש לעצמו מתנות ותשורות, לא אומר מילים יפות שאינן אמיתיות. מנהיג אמתי - מוביל את המסע של עמו, בין בנדיבות ובין בתוכחה. בלעם - שחז"ל השוו אותו למשה - חיפש את יוקרתו - ובכך זכה לדיראון עולם ולכינוי רשע. משה לעומתו - זכה לכינוי העניו מכל אדם.

הנה עם יצא ממצרים הנה כיסה את עין הארץ (כב ה)

בלק טען נגד בלעם: הבט וראה, כי עצתך שיעצת בשעתו 'הבה נתחכמה לו' לבל יפרו וירבו, ויישארו עבדים במצרים, לא נשאה פרי, שכן 'הנה עם יצא ממצרים', יצא יצאו ממצרים, ולא עוד אלא פרו והתרבו מאוד, 'הנה כיסה את עין הארץ' על כן 'לכה נא ראה לי אותו', עליך להפעיל נגד אמצעי חדש של קללה.

בלעם בן בעור (כב, ה) (חתם סופר)

כל מי שיש בו ג' דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו, וג' דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה - מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה - מתלמידיו של בלעם הרשע.

מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעוה"ז ונוחלין בעוה"ב... אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשים גיהנום ויורדים לבאר שחת (אבות ה, יט). מדוע לא מנה התנא בפשטות את ההבדלים בין אברהם אבינו לבלעם הרשע, ובחר להבליט את ההבדלים בין תלמידיו של זה ותלמידיו של זה. אלא רמזה לנו המשנה שיש לפעמים אדם המפורסם בחכמה וביראת שמים, ומכל מקום יש חלוקי דעות על פעולותיו ועל מעשיו, יש הדנים אותו לחיוב ויש הדנים אותו לזכות. כיצד ניתן לבחון ולהכיר לאשורו את מהותו של אותו אדם - על פי תלמידיו. רב הלומד עם תלמידיו והם מצליחים בדרכי ה', סימן יפה הוא לרב שדרכו אמת וישר. אך אם תלמידיו נגועים בכל מידה רעה, אות הוא לרשעותו של רבם. על כן מתלמידיהם של אברהם אבינו ובלעם הרשע, ניכר ההבדל התהומי בין רבותיהם.

"וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור". (כב,ה) (דברים טובים – בלק)

על אחד מגדולי הרבנים הדרשנים בפולין, שהצליח לרכז סביבו גם בני נוער רבים, החלו הבריות לרנן כי שוזר הוא בדרשותיו כמה רעיונות "נפסדים", ובעקבות זה פנו כמה צעירים ממאזיניו לרוח תנועת ההשכלה. החוגים החרדיים באותה עיר פתחו מיד במאבק חריף ברב ודרשו התפטרותו ממשרתו. באסיפת בני היישוב, קם הרב ושאל את מתנגדיו: הרי נוהג אני לפי כללי ה"שולחן ערוך", לבוש כשאר הרבנים – מה מצאתם להיטפל אלי ולגזול פרנסתי ופרנסת

בני ביתי? קם אחד הלמדנים, מראשי המתנגדים לרב, ואמר לו: שנינו במסכת אבות (ה, יט) – מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. והנה תמוה הדבר, שהשאלה כאן מתייחסת לתלמידים ולא לרבותיהם? התירוץ לכך הוא, שפעמים רבות אין רואים שוני של ממש בין רב לרב בהליכות יום יום, וכל ההבדל ביניהם מתגלה רק אצל תלמידיהם.

"כי ידעתי את אשר תברך מבורך ואשר תאור יואר" (כב, ו) (בית רמה)

מאחר שידע בלק כי "אשר תברך מבורך" למה שכר את בלעם לקלל את ישראל, והלא נוח היה לו לשוכרו שיברך את מואב שינצח במלחמה? – מכאן ראינו שעיקר כוונת שונאי ישראל היא לא לטובת עמם, אלא להרע לישראל, וכל חמתם נגד ישראל אינה באה מאהבת עמם אלא משנאת ישראל, ומרוב שנאה הם מקלקלים השורה ומביאים קללה על עמם וארצם.

כי ידעתי את אשר תברך מבורך - האם לבלעם אכן היה כח לברך? (כב, ו)

יש להבין - שאל הצדיק רבי שמחה בונים מפשיסחא - הרי כל כוחו של בלעם היה אך ורק לקלל, כי ידע לכוון את הרגע שבו הקב"ה כועס, אולם מנין שאב הרשע הזה כח גם לברך? אלא - תירץ הרבי - ניתן להבין זאת עפ"י משל:

קבוצת אנשים יצאה פעם ליער עבות כדי לצוד חיות ובתוכם היה נוכל אחד רמאי ובעל גאוונה. ראה הנוכל כי מרחוק עומד שועל ליד הנחל ושותה מים. ניגש האיש אל מקום שגדלים בו קני סוף ושם כרת לעצמו קנה אחד אתו ניגש אל חבריו ושאל: האם אתם מאמינים כי עם הקנה הזה אשר בידי יכול אני להרוג את השועל הזה?... דבר כזה לא יתכן - צחקו האנשים - מי שמע על קנה סוף שיכול להרוג שועל?... אין הדבר מתקבל על הדעת! אם תתנו לי מאה דינרי זהב - אמר הנוכל - אראה לכם כי אני מסוגל לדבר הזה. הסכימו חבריו לתת לו מאה דינרים אם יצליח לצוד ולהרוג את השועל בקנה שבידו. כיוון הנוכל את קנה הסוף ועשה עצמו כמכוון אל המטרה, וברגע הנכון השמיע קול הדומה לירייה ובו ברגע נפל השועל ומת...

חבריו שעמדו על ידו התפעלו מאוד ממעשה זה והתחילו באמת ובתמים להאמין בו שהוא בעל תכונות מיוחדות המסוגל עם קנה רצוץ להרוג שועל מרחוק. אבל הם לא ראו, כי מן הצד השני של היער עמדו ציידים אחרים ובידם רובים עמיתים והם המה אשר כינו וירו בשועל והמיתוהו... רק הנוכל הערום הזה, שהייתה לו ראייה רחוקה מאוד, ראה אותם מתכוונים ומתכוונים לצוד את השועל, וכאשר ראה שהשועל נמצא כבר על הכוונת של הציידים נתן הוא את הצעקה כאילו הוא יורה ברובה אמתי. כן הוא גם הנמשל - סיים הרבי - בלעם הרשע היה אצטגנין גדול היודע מה יקרה עם איש פלוני בעתיד, וכאשר היה רואה באצטגנינות שאיש זה או אחר מזלו עומד להאיר לו, בא אליו ואמר לו: "אם ברצונך שאברך אותך שתהיה עשיר גדול שקול לידי סכום כסף נכבד

ותהיה בטוח שברכתי תתקיים". וכאשר ראו הגויים ש"ברכתו" מתקיימת, הוציאו עליו שם :
 "אשר תבורך מבורך". אבל באמת ברכת בלעם הייתה ריקה מכל תוכן, ולא היה לו שום כח לברך
 מעצמו...

"לכה נא ארה-לי את העם הזה" (כב, ו)

ה"חפץ חיים" היה אומר: מה בין אדם מישראל לבין גוי רשע ? אדם מישראל כשהוא בצרה,
 מתפלל לה' ומבקש ברכה מצדיק. לא כן בלק, שבהיותו בצרה, הלך אל בלעם לא לדרוש ברכה
 לעצמו, אלא לבקש קללה לזולתו.

"כי כבד אכבודך מאוד" (כב, יז) (עיסורי תורה)

שאלו את ר' דוד מטולנא, חז"ל אמרו כל הבורח מן הגדולה, גדולה מחזרת אחריו, והרי בלעם
 היה בורח מן הכבוד שאמר: "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה', א"כ
 למה ברח הכבוד ממנו, כמו שנאמר: "והנה מנעך ה' מכבוד"?

ענה ר' דוד ואמר: מי שבורח באמת מן הכבוד, הכבוד רודף אחריו באמת: אבל מי שבורח מן
 הכבוד רק למראית עין, אז גם הכבוד רודף אחריו רק למראית עין.

"ויאמר א-לקים אל בלעם" (המגיד רבי יעקב גלינסקי זצ"ל)

סיפר המגיד רבי יעקב גלינסקי זצ"ל: כשהייתי בנובהרדוק היה מסביר הסבא מנובהרדוק
 זי"ע את עניינו של בלעם, כך: היה פעם שמש נאמן שניקה את בית המדרש בשעת לילה מאוחרת,
 לאחר חצות. והנה, לפתע, הבחין כי הגנב של העיר נכנס בשקט בשקט לבית הכנסת. הגנב לא
 הבחין בו.

השמש התכופף מיד מתחת אחד השולחנות להביט בעקבותיו ולתפוס אותו בגניבתו "על-חם",
 אחת ולתמיד!... ואז רואה השמש, והנה הגנב ניגש לארון הקודש, מנשק את הפרוכת ומתחיל
 לבכות!!! השמש לא הבין מה קורה כאן, מה קרה לגנב שהגיע לארון הקודש, אולי הגנב הניח
 בבית ילד חולה ושמא קרה משהו אחר. המתין בסבלנות לשמוע מה בפיו אלו בקשות ישמיע,
 והנה הוא שומע: "ריבונו של עולם! ריבונו של עולם! – תן לי רוח הקודש!" יותר הוא לא הצליח
 לשמוע... אחרי שעזב את ארון הקודש, לא יכול היה השמש להתאפק, יצא מהמחבוא ודילג אחריו,
 פנה אליו בחשיכה: ר' יהודי, אף אחד לא נמצא כאן, רק אני ואתה, שמעתי שהתפללת, אנא,
 תסביר לי, מה התכוונת בבקשותיך? תאמר לי את האמת, האם השתגעת וכי רק רוח הקודש חסרה
 לך?... מה קרה לך ידידנו הגנב?... ענה לו אותו גנב: איי! מה אתה לא מבין. מי כמוך יודע מה
 זה לילה חורפי קשה, כמה קשה לפרוץ לבית סגור ומסוגר, אני ממש מוסר את עצמי, ועד שאני

כבר בפנים מאותו רגע חיפוש הארנק של בעל הדירה כל כך קשה, חיפוש בחורים ובסדקים מתוך פחד ואימה עד כי רק אנשים בודדים מסוגלים לעמוד בפחד כזה. פחד ומתח... ואילו הייתה לי רוח הקודש הרי הייתי יודע היכן טמונה הכספת – ופונה ישר אליה וחוסך את כל הצער החולף על ראשי...

ואז סיים הסבא מנובהרדוק ואמר: אותו דבר בלעם, הוא זוכה לדבר עם הקב"ה, הוא זוכה שהקב"ה שם לו את דבריו בפיו, הוא זוכה לנביאות לרוח הקודש! אבל מה הוא עושה עם זה? מקלל! מנסה להרוויח כסף בכל מיני דרכים וערמומיות, ובמקום לנצל את הנבואה ששרתה עליו, הוא הולך ומוכרה בנזיד עדשים, כאותו גנב שהולך להתפלל להקב"ה שיהיה לו רוח הקודש!... ואם תהיה לו רוח הקודש מה הוא יעשה בה, שטויות! וכמה מוסר השכל אנו צריכים ללמוד מכך לנצל את כוחותינו וללמוד משהו מאותו טוב שהקב"ה משפיע עלינו... ולא ללכת בדרכי בלעם שכבר זכה להשראה מלמעלה, אבל לא ידע לקחת אותה לכיוון הנכון.

קום לך אתם... ויחר אף א-לקים כי הולך - מה חטאו של בלעם ? (כב, כ-כב) (בני זלץ)

הקושיות בפרשה זו רבות כאשר העולה מכולן היא התמיהה מהו בעצם חטאו של בלעם והיכן נהג שלא כשורה?

שהרי בתחילה כשבאו שרי בלק לבלעם עם הצעת בלק, ענה להם על אתר "לינו פה הלילה והשבתי אתכם דבר כאשר ידבר ה'" וכאשר ה' אמר לו 'לא תלך עמהם לא תאר את העם' הוא סירב להצעתם. גם כאשר שבו בפעם השנייה השיב להם בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה'" ושוב המתין למוצא פי ה' שאמר לו "אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם" וכך עשה. א"כ מדוע חרה אף א-לוהים 'כי הולך הוא' ומדוע ניצב 'מלאך ה' בדרך לשטן לו' במטרה למנוע ממנו את ההליכה ?

שאלה נוספת שיש לשאול היא: אם מטרת המלאך הייתה בכדי למנוע ממנו את ההליכה א"כ מדוע לבסוף אישר לו המלאך "לך עם האנשים" ?

רש"י לכאורה עונה על שאלה זו במילים : 'בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו', כלומר, כיון שכ"כ התעקש בלעם ללכת למרות אזהרת המלאך לכן אישרו לו ללכת בדרך שרצה לטעות בה.

ולכאורה תשובה זו עשויה ליישב גם את הקושיה הקודמת שהרי כשהמשלחת באה בראשונה נאמר לו 'לא תלך עמהם' ואילו בפעם השנייה נאמר לו 'קום לך אתם' ולכאורה ההסבר לשינוי ההוראה טמון במאמר 'בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו' וזה בעצם היה חטאו שהשתוקק

ללכת ולקלל. אלא שאם כן יהיה קשה מדוע לא הזכיר רש"י את המאמר והטעם הזה כבר על הפעם השנייה שדיבר עם ה'?

הגאון מווילנא זצ"ל מיישב זאת ע"פ דקדוק לשוני של מילה אחת! יש להבחין בין המילה 'עם' למילה 'את' כי פירושם ומשמעותם שונה לחלוטין. כאשר נאמר בתורה 'לך את האנשים' או 'קום לך איתם' המשמעות היא להליכה בצוות בלבד אך לא דווקא למטרה זהה, אך כאשר נאמר "לך עם האנשים" או "וילך בלעם עם שרי בלק" משמע שהולך איתם בעצה אחת כאיש אחד בלב אחד. מעתה מבוארת כל הפרשה כמין חומר, דאילו בתחילה כשבאו אליו האנשים בהצעה לקלל, שאל את פי ה' שענה לו "לא תלך עמהם", לא תאר את העם" כלומר, אל תלך 'עמהם' לצורך קללה. לכן אלו באו אליו בפעם השנייה בצורה מתוחכמת והציעו לו ע"י שרים ונכבדים "אל נא תמנע מהלך 'אלי' כי כבד אכבדך מאד וכל אשר תאמר אלי אעשה" כלומר, שיבוא 'איתם' והוא לא צריך להתחייב לקלל, העיקר שיבוא! הם אמנם הבהירו לו שהמטרה היא שישתכנע לקלל וע"כ השיב להם מיד שלא אכפת לו, כמובן, ללכת ולקבל כבוד וכסף וזהב אבל לקלל הוא לא יוכל כי גם 'אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי' ה'. ולכן בפעם השנייה הורה לו הקב"ה "אם לקרא לך באו האנשים קום לך 'אתם' ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה" כלומר, לך 'איתם' אך לא 'עמהם' למטרת קללה וציווה עליו שיאמר רק את אשר יאמר אליו ה'. אבל למחרת בבוקר והנה 'ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתנו וילך עם שרי מואב! בלעם לא פעל כציווי ה' אלא הלך בהתלהבות 'עם' שרי מואב במטרה לקלל, לכן לא פלא איפוא כי 'ויחר אף א-להים כי הולך הוא'. אמנם כאשר שאל בלעם את המלאך אם הוא חייב לחזור ענה לו "לך 'עם' האנשים", היינו, לך עמם בעצתם אך "אפס, את הדבר אשר אדבר אליך אתו תדבר" כלומר, גם אם תרצה לא תוכל לקלל אלא מלאך רע בעל כרחו יענה אמן. וע"כ התקשה רש"י מדוע אישר לו המלאך ללכת לצורך קללה, וע"כ משיב רש"י 'בדרך שאדם רוצה לילך מולכין אותו'. כי לעיל הותר לו ללכת סתם לצורך כבוד אבל כעת אושר לו אף לצורך קללה. את גודל רשעותו של בלעם ניתן ללמוד כאשר למרות הבעת מורת רוח ואזהרת המלאך "וילך בלעם 'עם' שרי בלק", 'עם', במטרה מובהקת לקלל.

מיהו המבורך?

בפרשתנו בלעם מברר מול הקב"ה האם מותר לו לקלל את ישראל, והקב"ה עונה: "לא תאר (= לא תקלל) את העם, כי ברוך הוא". לכאורה לא ברור מה עונה לו הקב"ה? הרי זה כמו אדם השואל את חברו: "האם אפשר לקחת את הכסף של משה?" וחברו עונה: "אתה לא יכול לקחת את הכסף של משה, כי משה עשיר". אלא צריך להבין את המושג "ברוך". "כשמברכים את הקב"ה" "ברוך אתה ה' א-לוקינו מלך העולם וכו", "' למה הכוונה? הכוונה היא שאני מכיר בזה

שהקב"ה הוא מקור הברכות, וכל הברכות שלו, ואם כן הוא "ברוך". "ע"י כך אני מכיר תודה כלפיו, וגם הופך את עצמי לכלי לקבלת שפע ברכותיו.

כך גם לגבי עם-ישראל, הקב"ה מבשר לאברהם אבינו ולזרעו ישראל שיבואו אחריו, שהם יהיו מקור של שפע ברכה לעולם כולו: "ואברכך ואגדלה שמך, והיה ברכה ... ונברכו בך כל משפחת האדמה."

ומכאן נענה לשאלתנו. הקב"ה לא אומר לבלעם "אל תאור את העם", אלא "לא תאר את העם", כלומר אני הקב"ה מבשר לך, שפשוט לא שייך שתקלל את העם, וזאת למה? כי ברוך הוא. "מי שכל מהותו, כמו עם-ישראל, היא להיות מקור של ברכה, אי-אפשר לקלל אותו. זה כמו נמר, שאם תימנע ממנו את נמריותו, הוא יהיה כל דבר שבעולם, אבל נמר הוא לא יהיה.

ומכאן גם שה"שיטה" הטובה ביותר איך ימנע אדם מציאות בה אנשים ח"ו מבזים ומקללים אותו, היא לא השגת כבוד של מעמד חברתי או כלכלי וכדומה. אלא מי שאנשים רואים בו מקור של ברכה, טוב ואור, הוא המבורך באמת, והוא זה שאין הקללה נדבקת בו.

"ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה" [כב, כא]. (מעייין השבוע).

בפרשתנו שולח בלק מלך מואב אחר בלעם בן בעור, שיבוא לקלל את ישראל, מודיעו בלעם שלא יוכל לומר אלא את אשר ישים ה' בפיו. למרות זאת בלק מקבל פניו ומחכה למצוא פיו, וסופק כפיים כשהוא מברך במקום לקלל. מגרשו לארצו. על מה הכעס, הלא הוזהר מראש. אבל זה טבע האדם. להתעלם מהצהרות שאינן לרוחו, ולקוות לטוב מבחינתו...

מסופר על "קוסם" שהופיע בפני קהלו (בפני נכרים, כי התורה אסרה מעשי קסמים ואחיזת עיניים), ולתדהמת כולם הוציא שלושה שפנים מכובעו הריק. היה שם "פיקח" אחד שלגלג: "אה, הייתה שם מחיצה נסתרת!" הקוסם בלע מחרוזת סכיני גילוח. "זה שום דבר", אמר הפיקח. "הוא מסתיר אותם בלחיים". הקוסם הוציא מפיו להבות אש. "אה, יש לו בפה קופסת גפרורים". הוציא מאוזניו צעיפי משי, "יש לו מחסן משי בעורף"...

קצרה רוחו של הקוסם, פנה אל הפיקח ואמר: "אוכל לקבל את שעונך?" "בבקשה", חיך הלה, ומסר את שעון הזהב. הקוסם צרר אותו במטפחת, ושאל: "עכשיו, אני יכול להכות עליו בפטיש?". "ודאי", ענה הפיקח. הוא הרי יודע שהמטפחת ריקה. "וכעת, אני יכול לרמוס אותו ברגליים?". הפיקח צחק, אותו לא ירמו. "בטח". המטפחת הושמה על הארץ, הקוסם דרך עליה,

הרימה, ואמר לקהל: "ועכשיו שימו לב! אני פותח את המטפחת" – בנשימה עצורה עקב הקהל אחר המטפחת הנפתחת – ובתוכה התגלו שברי השעון... "כולם עדים", אמר, "שהוא נתן לי רשות להכות ולרמוס"...

כלפי מה הדברים אמורים? יש לנו אוצר יקר, הרבה יותר משעון זהב. הילדים שלנו, נשמותינו, הפרחים הנפלאים המלאים טל ילדות, עומדים לפרוח לתפארת. ואז, יש הורים שמוסרים אותם לחינוך חילוני. מדוע? כי יהיה טוב. כי כולם הולכים לשם. כי יש להם מבנה יפה. כי זה קרוב לבית. אז נכון שהם מזהירים שהם מחנכים לכפירה, נכון שהם מזהירים שהם רומסים כל קדוש ויקר. נכון שבזים לכל קודש, מנתקים כל זיק אמונה. אבל אלו דיבורים בלבד. לא יכול להיות שזה כל כך גרוע. הורים אלו, שידעו שהם מסרו את שעון הזהב לקוסם, ונתנו לו רשות להכות ולרמוס, והוא מכה ורומס. ושלא יתפלאו אם יקבלו... רסיסים!

להאמין במקור (גד שכטמן)

"הוא עומד למות. הרב חייב לברך אותו", צעק בהיסטריה בנו של החולה לאחד מאותם 'מקובלים' שרלטנים ומעמדי פנים. הבאבא לאט בשקט: "אעשה לו תיקון. רק דע לך שזה עסק מאוד מסובך, \$5,000 תצטרך לשלם עבור זה".

הבן הסכים לשלם את המחיר ותמורת זאת קיבל הבטחה מהבאבא: "אני אקח למלאך המוות את חרבו. אבא שלך לא ימות". שבוע עבר והאבא נהיה ז"ל... הבן הנרגז פרץ לחדרו של השרלטן: "על מה בדיוק לקחת \$5,000?, אבא שלי איננו!".

הנוכל גלגל עיניים: "התמורה למחיר סופקה. לקחתי למלאך המוות את חרבו כפי שהבטחתי. לא שיערתי שהוא יחליט לחנוק אותו באצבעותיו"...

אנשים בעלי כוחות מיוחדים קיימים בעולם. ישנם ששואבים כוחות מהדבקות בבורא עולם ותורתו, כמו גדולי ישראל. ישנם את העומדים מהצד ההופכי לחלוטין, כוחות טומאה וכישוף. ויש אנשים שקיבלו יכולת מולדת לכך, כאותם שיכולים להדליק נורת חשמל באמצעות מגע כף ידם.

בלעם היה היפך הקדושה. הוא לא זכה לנבואתו בשל מעשיו הטובים אלא בשל שיא הטומאה בה היה שרוי. אין המקום במסגרת מינימאלית זו להרחיב בפשר העניין, אך ניגע בשורש ההסבר.

עיניו של הרה"ק רבי שמחה בונים מפשיסחה כאבו, בהמלצת משפחתו החליט הרב לדרוש ברופאים וחיפש את הטוב ביותר שברופאי העיניים. לאחר זמן נודע לו על רופא מומחה שמשתמש

בסגולות וקמעות ומגיע למאה אחוזי הצלחה. מששמע כך הרב הודיע נחרצות: "אני נוסע לרבי הקדוש - המגיד מקוז'ניץ". בני המשפחה ניסו להבין: מה נשתנה כעת? אם הרבי יכול לעזור - אז למה לא לפנות אליו קודם. ואם יש צורך ללכת לרופא - מדוע לא פונים אליו?!

הסביר להם רבי שמחה בונים על ידי לקח מפרשתנו. רש"י מקשה מדוע השרה הקב"ה שכנינו על גוי רשע? ומתרץ שהדבר מוכרח כדי שאומות העולם לא יוכלו לטעון לעתיד לבוא שלא נעשה עמם צדק. הרי לעם ישראל היו נביאים שהשיבום למוטב, אילו היו לנו - כך יטענו הגויים - נביאים, היינו גם אננו חוזרים למוטב. ואני, המשיך הצדיק, תוהה: אחרי שקיבלו הגויים נביא כבלעם עדיין יוכלו לטעון 'אם היה לנו נביא צדיק כמשה ולא רשע כבלעם - גם אננו היינו מתנהגים כזאת'. אלא שהתשובה שיקבלו אומות העולם כזו: אתם הרי לא האמנתם בקיומו של בורא עולם, במשה רבינו נביאו, אך כשהגיע נביא משלכם שיודע לעשות 'קסמים וכישופים' האמנתם בכוחו ועוד איך. אם כבר להאמין - למה לא במקור?! לפי זה תבינו, סיים הרבי, מדוע אני הולך לרופא בעל סגולות. שהרי יהודי חולה צריך בוודאי ללכת לצדיק ולבקש שיעתיר בעדו לרפואה, בנוסף נתנה התורה רשות ללכת לרופא כדי לעשות השתדלות. כל זה מדובר דווקא ברופא המשתמש בתרופות לסוגיהן, אך אם הרופא עושה סגולות ולחשים - מוטב שאפנה לרבי הצדיק המגיד מקוז'ניץ.

הדיאלוגים וכמויות הדיו שנשפכו ברחבי תבל על האמונה קשים לכימות, אחד מאמין עד לשד עצמותיו והוא בטוח שאמונה היא דבר שכלי ולא רגשי, השני לא מאמין כלל וחושד את המאמין ברגשנות יתר ובאי-חשיבה-עצמאית. אולם מעיון קל בדבריו של הרבי משפטיחה נקבל קביעה שעליה אין ערעור: אם כבר להאמין במשהו, למה לא להאמין בדבר האמיתי? (כשכאן, כמובן, מגיעה השאלה: מהי האמת?).

במה דברים אמורים? אנשים רבים ברחבי העולם המצהירים על עצמם שהם "לא מאמינים", בעצם שבויים בקסמן של אמונות תפלות מסוגים שונים ומשונים. עשרות אלפים אינם משתמשים כלל במספר 13 בחייהם. למה? ובכן, לטענתם, זה מביא להם מזל רע... ניתן למצוא בתי מלונות שבין חדר 12 לחדר 14 מפריד קיר אחד ולא חדר שלם. נציין בקצרה את אלו - התולים נעל קטנה ברכבם, מחרוזות שום בקירות ביתם, כל זה כמובן לסגולה נגד עין הרע. ואם זה לא מספיק, תשאלו את אלו שלא מסכימים להוציא כסף מהארנק במוצאי שבת קודש... אל תחשבו שמדובר בתימהוניים. ביניהם נמנים מיטב המוחות והכישורים בעולם שימשיכו להצהיר שאין א-לוקים. למה? כי הם לא מאמינים! תשובתם תשובה למופת, רק אם לא לוקחים בחשבון את שלל החמסות שהם מאמינים בכוחן ב'אמונה שלמה'.

א-לוקים טבע בעולמו חוק מחוקי הבריאה: אין מושג של "לא מאמין". לנו ניתנה הבחירה במה להאמין.

ויאמר א-לקים אל בלעם לא תלך עמהם... ויבא א-לקים אל בלעם לילה ויאמר לו, אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם (כב, י-כ)

מה פשר ההנהגה הזאת עם בלעם – שבתחילה אמר לו ה' שלא ילך עם שרי מואב, ולבסוף שינה את הוראתו ואמר לו: "אם לקרא לך באו האנשים, קום לך אתם?"

שמעתי רעיון יפה מידידי רבי יצחק איכנשטין שליט"א מאופקים: בלעם היה נביא ויכול היה לדבר עם ה'. ואף על פי כן, הוא נהג מנהג בני אדם פשוטים. מה עושים בני אדם פשוטים שאין להם אפשרות לדבר עם ה'? עם מי הם מתייעצים ונוטלים רשות? בני אדם פשוטים מדברים עם הרבי שלהם, עם מי שהמצווה ליראה אותו נלמדת מהמילה "את" - "את ה' א-לקיך תירא" (דברים, כ). – לרבות תלמידי חכמים. אלא שלפעמים בא בן אדם אל הרב, ובלבו הוא כבר החליט. הוא בא לרב ומתכוון לשמוע ממנו שיגיד לו את מה שהוא רוצה לשמוע. למה? כדי שאחר כך הוא יוכל לומר לכולם: "התייעצתי", וזה מה שהרב אמר לי... ואמנם, מי שבא לרב באמת ובתמים כדי לקבל את עצתו, זוכה לסייעתא דשמיא מיוחדת, והקב"ה שם בפיו של הרב את התשובה שהשואל צריך לשמוע. אבל מי שבא לרב עם תכנית לשמוע תשובה מסוימת, קרוב לוודאי שמשמים יסובבו שישמע את התשובה שבקש לשמוע, כי "בדרך שאדם רוצה לילך, מוליכין אותו" (מכות י ע"ב).

וכך התנהל העניין אצל בלעם, כשפנה להתייעץ עם הקב"ה. הוא אמר לשרי מואב: "לינו פה הלילה, והשיבתי אתכם דבר, כאשר ידבר ה' אלי". כלומר, הוא, באמת, התכוון לקבל את ההנחיות שינחה אותו הקב"ה. ואמנם ה' אמר לו את התשובה שהיה צריך לשמוע: "ויאמר א-לקים אל בלעם לא תלך עמהם". אבל אחר כך, כששבו שרים נכבדים יותר, ובלעם חפץ מאד ללכת עמם, הוא פנה אל הקב"ה במטרה לשמוע ממנו את התשובה שבה חפץ – שיכול הוא ללכת עמם, על כן אמר לו ה': "אם לקרא לך באו האנשים, קום לך אתם"...

קום לך אתם... ויחר אף א-לקים כי הולך הוא (כב, כ-כב)

מדוע אחרי שנתן הקב"ה לבלעם רשות מפרשת ללכת ואמר לו "קום לך אתם" הוא כועס עליו על שעושה כן?

מבאר רבי חיים קניבסקי זצ"ל בספרו "טעמא דקרא", שלפי פשוטו יתבאר העניין בכך שהקב"ה לא צווה על בלעם ללכת, אלא רק התיר לו ללכת ואמר לו: יכול הנך ללכת, אבל דע לך, שמאומה לא יצא לך מהליכה זו, מפני ש"ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה" (שם,

(כ). צריך היה בלעם להבין כי היוצא מכך הוא שההליכה הזו תגרם לו לביזיונות גדולים, שהרי הם רוצים שיקלל ואלו הקב"ה יגרם לכך שתצאנה מפיו ברכות במקום קללות. אך למרות זאת החליט בלעם ללכת, לא משום שרצה את הביזיונות הללו, אלא מכיוון שהיה משוכנע, שעל אף שהקב"ה אומר לו מה לעשות, הוא יוכל לעשות ההפך מכך ולקלל, ובשל אותה מחשבה – חרה אף ה'.

"ושני נעריו עמו" (כב, כב)

גם אצל אברהם אבינו שהלך לעקוד את בנו, מצינו שלקח עמו את "שני נעריו". מסביר החידושי הרי"ם שבמס' אבות (ה, יט) נאמר: "כל מי שיש בידו שלושה דברים הללו: עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה - מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה - מתלמידיו של בלעם הרשע." זה מה שנרמז בפסוקים לגבי אברהם ולגבי בלעם: המילה "נע"ר" ראשי תיבות נ'פש ע'ין ר'וח, שבהם נמדד מתלמידיו של מי הוא. אברהם לקח את שני נעריו שהיו תלמידיו ובהם דבקו מידותיו הנ"ל וכן בלעם לקח את שני נעריו שהיו תלמידיו עם מידותיו שלו.

"ויפתח ה' את פי האתון" (כב, כח) (אמרי כהן)

שמעו אומות העולם שאין כוחו של משה אלא בפה, ולא ידעו שהכוונה בתפילה, וחשבו שכוחו בנאומיו, שדברן גדול הוא. לכך הלכו ושכרו את בלעם שהיה פה ממלל רברבן, דברן גדול, מחרף ומגדף, כדי להכניע את כוחו של משה, זה לעומת זה. לכן "ויפתח ה' את פי האתון" – הראה להם הקב"ה לדעת שגם אתון יכולה להיות נואמת טובה.

"ויפתח ה' את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלוש רגלים" (כב, כח)

אומר רש"י: "רמז לו: אתה מבקש לעקור אומה החוגגת 3 רגלים בשנה." השאלה: מדוע רמז לו דווקא על המצווה הזו שאותה הוא מבקש לעקור? מדוע לא על שאר תרי"ב מצוות? משיב הגאון מוילנא:

במדרש מובא שה' אמר לבלעם אם תעקור את עמ"י אז מי יקיים את התורה? הרי חזרתי על כל אומה ולשון והם סירבו לקבל את התורה! ורק ישראל הסכימו. ענה לו בלעם: אני אקיים את התורה על זה ענתה לו עכשיו האתון: אתה אינך יכול לקיים את מצוות עלייה לרגל שהרי אתה חיגר וסומא באחת מעיניך ופטור ממצוות ראייה.

תירוץ שני, משיב הרה"ק מקוצק: המשנה באבות (ה, ח) אומרת שאע"פ שברגלים היה לחוץ ודחוק, "בכל זאת לא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים". לא התלוננו כלל ונשארו בסבלנות את הקשיים. זה מה שאמרה האתון: נלחצה הרגל שלך לקיר ולא יכולת לשאת את הכאב וכבר צעקת והתרגזת. אז אתה מבקש לעקור אומה שמוכנה ויכולה לסבול סבל רב ובפרט בדבר הזה ...?!

תירוץ שלישי משיב רבי שלמה קלוגר: בילקוט שמעוני פר' פנחס נאמר שהיה ראוי שאחרי סוכות יספרו/יעברו 50 ימים ואז יהיה "שמיני עצרת", כשם ש-50 ימים אחרי פסח חוגגים את חג העצרת/שבועות. למה קבע ה' את שמיני עצרת מיד למחרת חג הסוכות? כי חס על עמ"י שהרי ימי החורף מתחילים ויקשה עליהם לעלות לרגל בחורף (אחרי חג הסוכות). לעומת זאת חג השבועות זה בקיץ ואין קושי לעלות לרגל. אומרת האתון לבלעם: למה לעמ"י יש רק 3 רגלים ולא 4 רגלים? כי ה' אוהב אותנו! אז איך אתה בלעם תהיה לבוא ולקלל אומה כזו שאהובה על בוראה?!

"ויאמר בלעם לאתון כי התעללת בי לו יש חרב בידי" (כב, כט) (הגר"ש לוינשטיין שליט"א)

כדי לסבר את האוזן במה שקרה כאן עם בלעם והאתון נעתיק כאן מה שסיפר הגר"ש לוינשטיין שליט"א וננסה להבין ממה נבעה טיפשותו של בלעם הרשע: באמריקה עשו פעם הגויים מתיחה, העמידו פיל ליד טלפון ציבורי, תלו על צווארו (במקום נסתר) מכשיר טייפ והלכו. אדם עמד שם ודבר בטלפון, ולפתע הוא שומע מאחוריו מישוהו גוער בו: "אה, אדוני אולי אתה מוכן לסיים כבר?!" הוא מסתובב אחורה ולתדהמתו רואה פיל!.... כך עשו לכמה אנשים וצילמו במצלמה נסתרת את תגובותיהם. התגובות היו מגוונות: אחד נמלט משם בבהלה, אחד התחיל לצרוח בהיסטריה, אחד צחק ולעומת זאת חברו בכה, כל אחד ותגובתו הוא, אבל לא היה אחד שאמר לפיל בשוויון נפש: "נכון שאתה מחכה כבר הרבה זמן, אבל הייתי פה לפניך, אז חכה בסבלנות". ... זה לא קרה, מדוע? כי כשאדם רואה בהמה מדברת (או לפחות כך זה נראה לו) הוא מזדעזע. בלעם לא!

האתון שואלת אותו: "ההסכן הסכנתי לעשות לך כה?" והוא, בשוויון נפש, עונה לה על השאלה: "לא" ... מה אתה עונה?! תזדעזע, תברח! אלא, כתב הרבינו בחיי דבר נפלא בכוחות הנפש וז"ל: היה ראוי בלעם שיתמה בפלא הגדול הזה של דיבור האתון, ושירעש מן הנס המחודש והמבהיל את כל ההולכים עמו בדרך, והיה לו לחשוב ולהתבונן כי מאת ד' הייתה זאת לסכל עצתו ולהשיב חכמתו אחור, אבל מתוך אכזריותו ורוע טבעו ומרוב חפצו ללכת, לקח העניין בדרך תמות (תמימות) ולכך השיב כאדם שמדבר עם חברו: כי התהללת בי וכו', עכ"ל. כלומר

האדם יכול לראות את הנסים הגדולים ביותר - ולהישאר שווה נפש, ולא לחזור בו מרצונותיו ותשוקותיו!

הלא אנכי אתונך (כב, ל). (אוצר הישן)

בעיר פאנאוויטש היה אסיפת בעלי בתים, ובאמצע האסיפה פרצה ריב בין הבעלי בתים מי יחסן יותר גדול, כל אחד מהבעלי בתים הביא ראיה שהוא יחסן יותר גדול, עד שבא ר' איצלע זצ"ל ואמר, שהחמורים באו בטענות לקודשא בריך הוא, למה כל החיות אין להם בעלי בתים שמשעבדים אותם כל כך כמו שמשעבדים אותם, ולפחות שייתן להם הקב"ה את הלשון כדי שיוכלו לבקש רחמים אצל הבעל הבית שלא ישעבדו אותם כל כך. ענה כביכול הקב"ה, נעשה ניסיון, והניסיון היה אצל בלעם, שנתנו לאתוננו את מעלת הדיבור, ואחרי שבלעם הכה את האתון שלש פעמים התחיל האתון לדבר, ובמקום שיסביר לבלעם שלא הוא אשם אלא שהמלאך הפריע לו ללכת, התחיל לדבר ואמר 'הלא אנכי אתונך אשר רכבת עלי מעודך היום הזה, הוא הסביר לו שיש לו יחוס', אמר הקב"ה בזה אתה מתגאה, אם כן חמורים כאלה אינם צריכים את הלשון.

"חטאתי כי לא ידעתי" (כב, לד) (מאוצר החסידות)

ר' חיים מצאנז שאל רב אחד ממעריציו, מדוע אין הוא מתעניין בגורלו המר של פלוני אלמוני מתושבי עירו. ענה לו הרב ואמר: לא ידעתי כלל על מצבו הרע. נזף בו ר' חיים ואמר לו: אצל בלעם נאמר "חטאתי, כי לא ידעתי". לכאורה קשה, אם לא ידע במה חטא? משמע, שאי הידיעה היא עצמה חטא, רב או אחד מבני עלייה צריך לדעת על כל עוול וקיפוח, על כל מר ומצוק: הוא צריך להרגיש דברים מעין אלה, ואם אין הוא יודע וגם אינו מרגיש הרי זה פגם וחטא.

"ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי כי לא ידעתי" (פניני בית לוי גליון 287)

ולכאורה תמוה מפני מה אומר בלעם את המילה חטאתי והרי הוא לא ידע שהעומד מולו הוא מלאך וזו גם הסיבה שהכה את אתונו, ואם באמת לא ידע בלעם כי מלאך ה' ניצב לקראתו בדרך מדוע אמר חטאתי? מה אשמתו בכך? מתרץ השל"ה הקדוש: אדם מועד לעולם וחייב על כל מעשיו אף אם עשאים בשוגג, וזאת כיון שאינו מתבונן ונותן ליבו על דרכיו כאשר ראה בלעם את התנהגותה התמוהה של אתונו היה עליו לפשפש במעשיו, להתעורר ממעשה האתון ולהבין מה ה' רוצה ממנו. אם היה מתבונן היה מבין שטעה במעשיו ועל כן אמר בלעם "חטאתי" וזאת "כי לא ידעתי" חוסר התבוננות הוא אחד הגורמים העיקריים לחטאיו של האדם ומן הראוי שנתבונן במה שאנו רואים.

הקב"ה מזמן לנו אירועים חריגים ואנו מתייחסים אליהם כאל דרך הטבע כדרכו של עולם ולא תמיד אנו מבינים שה' מבקש שנעצור ונתבונן בתמרור שלפנינו, ומאידך כשנביט ונתבונן

לפתע יתברר לנו שאפשר להביט על הסובב אותנו בזווית שונה וחדה והדבר יגרום לנו לנחת והרגשה טובה ומבורכת.

ומעשה שהיה ביהודי סוחר תושב סין שלרגל מסחרו נסע לאירופה והגיע לעירייה ראדן כדי להתברך מהצדיק ה"חפץ חיים". לאחר שברכו שאל אותו על המצב הרוחני בסין, והסוחר אכן סיפר לו על המצב הרוחני, ואז המשיך הצדיק לשאול אותו "ומה קורה באופן כללי בסין?" הסוחר שהיה תמה מההתעניינות של הצדיק גם בדברים שאינם קשורים לרוחניות, השיב וסיפר לו על פגעי טבע סמוכים שאירעו בסין ואלפים נספו, ומאות אלפים נשארו ללא קורת גג. הצדיק המשיך להתעניין לפרטי פרטים בנעשה בפורענות בסין, ואז כבר לא יכל הסוחר להתאפק, ושאל את ה"חפץ חיים" מה אמור לעניין אותנו בנעשה אצל הגויים?! השיב לו ה"חפץ חיים": "אילו היה מישהו מציב ארגז בכיכר העיר וורשה, בירת פולין, עולה עליו ומתחיל לנאום באידיש. למי מכוונים דבריו?", ענה היהודי הסוחר: "ודאי שמכוון ליהודים!". שאל ה"חפץ חיים": "מדוע? הלא היהודים הם מיעוט בעיר הגדולה?". ענה הסוחר ואמר: "אבל רק הם מבינים את השפה", ואז התלהב ה"חפץ חיים" ואמר: "בדיוק כך! אסונות אלו אצל הגויים הם איתות מן השמים, אבל למי מאותתים הם? רק למי שמבין את השפה..." מסובבים משמים שיהודי סוחר מסין יגיע לאירופה כדי לספר מה ארע בסין כדי שאנו נתבונן ונפיק את הלקח והמסר ונעשה תשובה, וכל זה מאהבת ה' אותנו.

אברהם ובלעם (שיעור של הרב קשטיאל),

במסכת אבות נאמר ששלוש מידות אפיינו את תלמידיו של אברהם אבינו, ומנגד שלשה מידות אפיינו את תלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, רוח נמוכה, ונפש שפלה מידות תלמידיו של אברהם אבינו, ועין רעה, רוח גבוהה, ונפש רחבה מידות תלמידיו של בלעם הרשע.

ישנן סיבות רבות להשוואה דווקא בין אברהם לבלעם. אחת מהן היא ההקבלה בין האופן שבו אברהם יוצא למילוי מצוות ה' והאופן שבו בלעם יוצא לקלל את ישראל. בעוד אברהם קם מוקדם בבוקר – "וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו" – ובעצמו חובש את חמורו, למטרה טובה, בלעם ברוב רצון לקלל גם הוא – "ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו" – גם הוא בעצמו. אצל אברהם האהבה הניעה אותו "לקלקל את השורה". אצל בלעם הייתה זו השנאה. (רש"י)

הבדל נוסף אבל שניתן לראות הינו זה: אתון וחמור מייצגים את המציאות החומרית, המציאות הפשוטה, הגסה שקיימת בעולם הקטנות האנושית. שניהם רוכבים על חמור, אבל, אומר

המהר"ל שאברהם רוכב על חמור ובלעם רוכב על אתון . בלעם , מתחבר לאתונו (כמו שאומר המדרש ש"בלעם בא על אתונו), אבל אברהם רוכב על חמור. אין זיקה חומרית בין אברהם לחמור, אין חיבור חומרי ביניהם. ההתעלות של אברהם לא גורמת לו לזלזול בחומר או לייאוש בחומר, שמוביל בסוף לשיתוף פעולה עם החומר.

אברהם רוכב על חמור זכר, בלי להתחבר אליו. הוא מנהיג אותו, הוא יודע שהעולם הזה נברא על ידי ריבונו של עולם, עם כל החומר שבו, ואם הוא נוצר על ידי ריבונו של עולם כנראה שאפשר לעשות אתו משהו, כנראה שאפשר להוביל אותו לאיזשהו מקום אם נתעלה מעליו, צריך סובלנות, וזה מה שמוליד עין טובה, רוח נמוכה, ונפש שפלה.

"ויאמר מלאך ד'...לך עם האנשים" (כב,לה) (לב שמח)

בדרך צחות, אחר שהרג המלאך את האתון, לא היה לו על מה לרכוב, וזהו הפירוש "קום לך איתם".

האמנם לא אוכל כבדך (כב,לז)

ברש"י: נתנבא שסופו לצאת מעמו בקלון. כיצד ידע בלק מראש, שבלעם יצא בקלון?

המגיד מדובנא עונה על כך במשל: פעם הביאו רופא מומחה לבדוק חולה. בדק הרופא את החולה במשך שעה ארוכה, ואחר אמר: "את התשלום אני רוצה כבר עכשיו, באופן מידי". אמרו לו: "דברייך מבעיתים את החולה עד מוות, הוא חושש ששעותיו ספורות!"

"איך זה" - שאל הרופא - "מלמדת דרישת התשלום על מותו הקרב של החולה?" ענו לו בני ביתו של החולה: "אם אתה דורש תשלום דווקא עכשיו, הוא מבין שלא יהיה מצדך ביקור נוסף אצלו לעולם."

כאשר הגיע בלעם אל בלק, הוא רצה מיד את הכסף ואת הכבוד. אמר לו בלק: "הרי אם תצליח יהיה לך כבוד רב, ואף ממון רב תוכל לקבל ללא כל קושי. מהעובדה שאתה דורש כסף וכבוד עכשיו, באופן מידי, אני מבין שאינך צופה הצלחה מובטחת, וממילא אתה יודע שיהיה לך קשה, לאחר מעשה, לקבל את הכסף ואת הכבוד..." , על כן - "האמנם לא אוכל כבדך".

"לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך"

משל למה הדבר דומה?

לקוסם שבלחשיו מרפא כל מחלה. יום אחד נקרא לרפא בלחשיו אדם שהוכש ע"י נחש. בדרך באה לטאה גדולה וניסה להורגה במקל - ללא הצלחה. ראוהו העוברים ושבים וצחקו עליו, אמרו לו: אם על לטאה אינך מסוגל להתגבר עם מקל, איך אתה בא לרפא נשיכת נחש בלשונך?! כן הוא הנמשל: כך אמרה האתון לבלעם - אם אינך יכול להורגני אלא אם כן יש חרב בידך, איך תוכל לעקור אומה שלמה בלשונך?!... קוסם שלא מסוגל על האתון שלו....

וילך שפי (כ"ג ד') (חתם סופר)

בלעם נתן עצה לבלק להחטיא את ישראל ע"י בנות מואב, ואיתא בגמרא (סנהדרין קו) שחז"ל גזרו שלא לאכול פת, יין, שמן, של גויים בכדי שלא יהיו קרובים מדאי וירצו להתחתן עימם, וזה יעץ להם בלעם, 'וילך שפ"י ר"ת ש'מן פ'ת י'ין שיתנו לישראל, ועי"ז יימשכו אחריהם.

מה אזעם לא זעם ה' (כג,ח)

למען דעת צדקת ה'

מציאה מצאנו בספרו של הגאון רבי איצלה מוולוז'ין זצ"ל "מילי דאבות", על הפטרת פרשתנו: "עמי, זכור מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השיטים עד הגילגל, למען דעת צידקות ד'". ואמרו חז"ל: יודע היה בלעם לכוון אותו רגע ביום שהקדוש ברוך הוא כועס בו, וזהו שנאמר: "למען דעת צדקות ד'" - אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: "בני, דעו כמה צדקות עשיתי עימכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע. שאילו כעסתי, לא נשתייר מכם שריד ופליט. וזהו שאמר בלעם לבלק: "מה אזעם - לא זעם ד'". מלמד, שכל אותם ימים לא זעם. אבל למילים: "מן השיטים עד הגילגל" אין לכאורה שייכות לעניין. ויש להבינן, ויובן הדבר במשל.

בכפר נידח התגורר יהודי ולו שדות ומחסני דגן, רפתות ודירי עיזים. בימים היו משרתיו מוציאים את הפרות והעיזים לאפרי המרעה, ובלילות שמר עליהם כלב ענק ואימתני שהפיל חיתתו על גנבים ועל זאבים. ביום היה הכפרי קושרו בשלשלת ברזל, שלא יזיק לבריות.

ברבות הימים גדלו בניו של הכפרי. ביקש להקנות להם חינוך יהודי, שידעו להתפלל כהלכה, ללמד פרק משניות ודף גמרא. נסע העירה ופנה לאחד מחובשי בית המדרש, ולהקצות לו ביתן מלא ספרים בהם יהגה יומם ולילה. רק כמה שעות ליום יבוא לביתו ללמוד עם בניו ככל אשר יוכלו שאת. הסכים האיש, והגיע לכפר. כשעשה דרכו לבית הכפרי, נבעת. בסמוך לבית הזדקרה

חיה עצומה לקראתו, מותחת שלשלת ברזל כבדה, מלתעותיה הפעורות מגלות ניבים חדים וגרונה נוהם בחרחור מצמית. המלמד, שכל חייו פסע בסמטה מביתו לבית המדרש וחזרה, לא ראה מעודו כלב נושך. עתה עמד מול המפלצת ולבו התפלץ: צער בעלי חיים! מסכן היצור הכבול. השרשרת חותכת בגרונו, אין פלא שהוא מגרגר כך בחוסר אונים. פשפש בכיסו, ומצא קוביית סוכר. השליך לכלב שבלעה בחטף והמהם בשביעות רצון. בהיכנסו לבית, מיהר לקיים מצות תוכחה. אמר לכפרי: "רחמנות על הכלב האומלל, מדוע תכבול אותו כאסיר בנחשתיים?". השיב הכפרי: "יצור מסוכן הוא ומזיק!" והמלמד התם טען: "מר נפש הוא על מאסרו השרירותי. מצווים אנו לחמול על בעלי החיים, ככתוב: ורחמיו על כל מעשיו!" צחק הכפרי בלבו לתמימותו של המלמד, ולא אמר מאומה. יצא לעסקיו, ולפנות ערב שב לביתו.

המלמד לימד עדיין את בניו. בלאט אמר לבני ביתו שלא יצאו החוצה בשעה הקרובה. התיר את הכלב ממאסרו, ואמר למלמד: "די להיום. רשאי אתה לשוב למעונך". נפרד המלמד לשלום ויצא מן הבית, וכעבור רגע נשמעו זעקותיו. מיהר הכפרי החוצה ומצאו מוטל לארץ קרוע בגדים וזב דם, והכלב גוהר מעליו בניבים נוטפים ריר. "הצילו", זעק המלמד בגרון ניחר, "כיצד מרשים אתם למפלצת כזו להסתובב חופשי", נאק...

והנמשל: בני ישראל ידעו שבלק שלח להביא את בלעם לקלל, וראו שבלעם בירך במקום לקלל, שיבח וקילס עד שבלק ספק ידיו מרוב צער וגירשו חזרה. לכאורה, אין להם אוהב גדול יותר ממנו! הודיענו הכתוב: אויב מר הוא, אלא שהבורא חסם פיו, שם זמם לשפתיו. ולבנו התחמץ: לשם מה, מסכן שכמותו... מה עשה הבורא יתברך, התיר את השלשלת לרגע אחד – ויעץ להחטיא את ישראל במעשה שיטים ומתו עשרים וארבעה אלף "מן השיטים ועד הגילגל", ואז הבינו איזה כלב מסוכן היה!...

וכשאנו מתבוננים בדבר, מבינים אנו שמאורעות רבים קורים מסיבה זו. כשהבורא רוצה להודיענו שבריאותנו בידו, מביא הוא מדווה קטן, כאב פעוט, כדי שנוקיר את טובו הכולל. מביא הוא הפסד קטן וצורב, כדי שנדע שרווחינו ממנו הם. כישלון פעוט, שיבהיר שהצלחתנו בידו יתברך – "למען דעת צדקות ד'!".

ובגוים לא יתחשב (כג,ט) (אוהב תורה)

האזינו נא למעשה נדיר, ושאלה מרתקת בצדו: ביום שבת קודש באחד מבתי כנסיות בעיר רמלה, נעצר לפתע הבעל קורא באמצע קריאתו בתורה, מחמת ספק בנוגע לכשרותה של אחת האותיות בספר התורה.

רב בית הכנסת התבונן היטב, והורה להביא ילד קטן שיקרא את האות, כפי הנאמר בשו"ע: "נפסק אחת מהאותיות (מחמת נקב, או על ידי שנחסר הדיו באותו מקום), אם תינוק שאינו לא חכם (אינו חכם כל כך שמבין את העניין, ומתוך כך יודע לומר את האות שנפסקה), ולא טיפש (שאינו יודע לקרות את האותיות), אם יודע לקרותו, כשר, ואם לאו, פסול". כלומר, אות בספר תורה שיש לגביה ספק אם יש בה צורת אות, שואלים ילד שאינו מבין את העניין מתוך תוכן הדברים, אלא רק מכיר את צורת האותיות, ואם מכיר את האות, הרי היא כשרה.

בבית הכנסת לא היה ילד העונה על ההגדרה המתאימה לבדיקת האות. משכך, לקח הגבאי יוזמה. הוא יצא לרחוב, וקרא לאחד הילדים שעבר שם, וביקשו להיכנס לבית הכנסת. לאחר שהילד נמצא כמתאים לבחינה, הניחו כיפה על ראשו, והזמינו אותו אחר כבוד לקרוא את האות בספר התורה. הילד קרא באופן ברור, כך שהתברר כי האות כתובה כראוי, וכעת ניתן להמשיך לקרוא בספר. אלא, שבליבו אחד המתפללים עלה חשד באשר לטיבו של הילד. הוא ניגש ושאלו: "תאמר לי בבקשה, מה שמך ושם משפחתך?" - - - "מוחמד אבו-סנינה", השיב הילד... עתה התברר שהחשד היה מוצדק, והילד הינו ערבי. בית הכנסת נעשה כמרקחה. ויכוח מעניין התפתח בית המתפללים - האם ניתן להמשיך לקרוא בספר התורה על סמך קריאתו של הילד הערבי?...

לכאורה היה נראה שניתן להמשיך לקרוא בספר, משום שבדיקת קריאת האות הינה 'גילוי מילתא' בעלמא, כלומר, הילד שנמצא מתאים להגדרת ההלכה, לא בא לתת 'הכשר' לספר תורה, הוא לא פוסק הלכה, אלא שעל ידו גילינו שהאות כתובה כדבעי, ומאחר שמן הסתם הילד הערבי היה בגדר 'מסיח לפי תומו', ניתן לסמוך על הבדיקה שנעשתה על ידו. ברם, כאשר הצענו את השאלה לפני מו"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, מיאן להסכים להכשר הבדיקה על ידי הילד הישמעאלי, וטען כדלהלן: יתכן שהגוי לא התכוון לומר את האמת, שכן 'פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר'. וכמו כן נראה, שמבזה הדבר להמשיך את הקריאה בספר הקדוש רק על סמך נכרי ערל.

ונראה להוסיף סברה נוספת שעל פיה אין לסמוך על בדיקת הילד הנוכרי, שמאחר וילד זה אינו רגיל בצורת אותיות הספר תורה, אי אפשר לסמוך עליו ולהכשיר על סמך קריאתו את הספר! ואף שיתכן שגם סתם ילד יהודי אינו בקי בצורת אותיות הספר תורה, מכל מקום, הדבר חקוק בנשמתו מאביו ואבות אבותיו. לכל יהודי יש חוש מיוחד לגבי האותיות הקדושות הללו שבהם נבראו שמים וארץ. וכמו שמצינו במסכת נדה (דף מ"ה ע"ב), שלפי דעת רבי שמעון בן אלעזר, תינוק ממהר להתחכם יותר מתינוקת, ומסבירה הגמרא שטעם הדבר הוא: "מתוך שהתינוק מצוי בבית רבו, נכנסת בו ערמומית (חכמה) תחילה", וכתב התוס' רא"ש: "ואפילו אין לו רב, רגיל לבוא ולצאת עם בני אדם, ומתפקח יותר. ואפילו אין רגיל כלל, אין תולדתו משתנית מאבותיו ואבות אבותיו!"

"ובגויים לא יתחשב" [כג, ט]. (והערב נא).

סיפר בעל חנות לספרי קודש: ביום מן הימים התפללנו לפגוש ערבי בחנותנו. הוא הגיע והתעניין: "האם ניתן להשיג כאן מדריך הלכתי לכשרות המטבח"? "לשם מה נחוץ לך הספר?", שאלתי אותו, "מי שלח אותך?" "אף אחד לא שלח אותי". – "אולי כבודו גר-צדק?" – "איני גר, אני ערבי. ראה נא, אני השף הראשי ('קפילא') של מלון גדול בקיסריה. זה זמן רב שמטרידים אותי ה'משגיחים' במהלך העבודה, 'תקפיד על הרחקה בין מאכלי הבשר לחלב', 'אל תניח את הקדירה על גבי האש, אלא יהודי יניח', 'אסור לך לגעת ביין', 'אל תערב דגים עם בשר', 'תשליך את כל התערובת לאשפה' וכו', אי לכך, החלטתי ללמוד את ההלכות הנחוצות, בתקווה שאוכל לעבוד בלי הפרעות, ולא אגרום לזריקת דברים לפח... אגב, אולי יש לכם מדריך מתורגם לערבית?..."

בא בעל החנות ושאל: האם מותר לי למכור לערבי את המדריך ההלכתי? מצד לימוד תורה לנכרי, שאסור לו ללמוד תורה, ואסור לנו ללמדו, כפי שלמדנו בגמרא במסכת חגיגה (דף י"ג ע"א): אין מוסרין דברי תורה לגוי, שנאמר (תהלים קמ"ז): "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום". וכן למדנו במסכת בסנהדרין (דף נ"ט ע"א): נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים ל"ג, ד') "תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" – לנו מורשה ולא להם. וממילא המלמד את הנוכרי תורה, עובר אף באיסור "לפני עיור לא תיתן מכשול"?

השיב מו"ר הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א: נראה שמעיקר הדין מותר ללמד נכרי שעובד אצלנו, את ההלכות הנחוצות עבורנו. וכבר באה שאלה לדינו, על ידי גר - צדק תלמיד חכם, שלמד בכולל בבני ברק, ואמו הנוכרייה ביקשה מאוד שהוא ומשפחתו יבואו להתארח אצלה בצרפת. הבן הסביר לה כי הדבר כרוך בבעיות הלכתיות שונות, והאם אמרה כי היא מעוניינת לדעת את הלכות כשרות המטבח הנחוצים, וקצת מהלכות שבת, כדי שתדע את אורחות חייהם של היהודים, ובא הגר לשאול האם מותר ללמדה?

והצעתי את השאלה לפני מורי חמי, מרן הגאון רבינו יוסף שלום אלישיב זצ"ל, והשיב להיתר. ואמר כי כשם שמלמדים 'גוי של שבת' את הדינים שעליו לדעת, כך גם מותר ללמד את אם הגר-צדק הלכות בשר בחלב ושבת. (אך עדיין צריכים לדעת שאי אפשר לסמוך עליה שאמנם המאכלים כשרים). ולכן, גם בשאלתנו נראה שאין חשש משום איסור לימוד תורה לגוי, משום שתועלת הלימוד היא לישראל. וגם חשש מסירת כתבי הקודש לגוי (המובא בדברי החיד"א הנ"ל), נראה שלא שייך בנידוננו, אם אכן ניכר שמעוניין הגוי להשתמש במדריך לצורך לימוד, ולא יבוא לזלזל בו. אולם, למעשה יש לומר לשף, שאי אפשר ללמוד הלכות מתוך ספר ולהורות

למעשה מתוך הקריאה בו, אלא צריך להפנות כל שאלה לרב המשגיח. וגם יהודי אינו רשאי להורות הוראות מעשיות מתוך הספר, כי בכל מקרה משתנה הדין, ויש לדון לפני חכם בכל מקרה לגופו.

הגע עצמך, אם יבוא לפנינו אדם שלמד ספרי רפואה רבים, והוכיח בקיאות מופלאה בהם, אלא שעדיין לא הודרך באופן מעשי על ידי מומחים (לא עשה "שימוש"), האם יעלה על הדעת להעמידו בבית - חולים לטפל ולרפאות את החולים? – הרי פשוט שאדם כזה מסכן את חיי החולים, שכן ברור כי לא ניתן לעסוק ברפואה רק על סמך לימוד תיאורטי, אלא צריך ללמוד שנים רבות מפי מומחים, ולראות בפועל כיצד מטפלים בחולים. וכך גם בנידון דנן – אי אפשר ללמוד הלכות למעשה מתוך לימוד בספר, אלא יש להורות לנכרי, כי עליו להפנות כל ספק אל הרב הממונה עליו!

"הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" (כג, ט.) (וקראת לשבת עונג)

במדרש רבה נאמר כי לכל האותיות יש בת זוג, חוץ מהאות "ה" והאות "נ". "כגון: בת זוגה של האות "א", היא האות "ט". יחדיו מניינן עשר. בת זוגה של האות "ב", היא האות "ח". יחדיו מניינן עשר. וכן הלאה חוץ מהאות "ה", אשר בת זוגה היא "ה" עצמה. בת זוגה של האות "י", היא האות "צ". יחדיו מניינן מאה. בת זוגה של האות "כ", היא האות "פ". יחדיו מניינן מאה. וכן הלאה חוץ מהאות "נ", אשר בת זוגה היא "נ" עצמה. הן דהיינו אותיות "ה" ו-"נ", אשר בודדות הן ללא בת זוג, כך גם עם ישראל "לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב"...

"מי מנה עפר יעקב" (כג, י.)

כתוב במדרש, על פסוק זה: מי מנה עפר יעקב אלו ישראל, שמלים את בניהם ואח"כ מכסים בעפר. מסביר הרב יהודה צדקה זצ"ל בספרו "קול יהודה" משמע שבלעם לא פחד ממצות המילה עצמה. אלא ממה שמכסים את המילה בעפר. והדבר מפליא. לכן אומר רבי יהודה צדקה, שבלעם ראה אצל עם ישראל דבר הפלא ופלא. עושים ברית מילה במסירות נפש, ילד קטן בן שמונה ימים, לכולם זה כואב, ואעפ"כ עושים את הברית, אך לא מתגאים בזה, אלא מכסים בעפר. מידת הצניעות והענווה לעשות דבר גדול ולכסות, מזה התפעל ופחד בלעם הרשע.

"מי מנה עפר יעקב" (כג, י.)

מובא מהחפץ חיים שבלק ביקש מבלעם תספור היהודים וכך יהיה בהם נגף, אמר לו בלעם והלא אצל היהודים הם צדיקים, וצדיקים במיתתם קרויים חיים, ואם כן אני צריך לספור גם ה'שוכני עפר' ואיך אני יכול "מי מנה עפר יעקב".

(כנראה שהוא לא לקח בחשבון שבזמן בחירות אפשר גם לספור את ה'שוכני אפר').

"תמות נפשי מות ישרים" (כג,י)

חסיד אחד בא לפני רבי יהושע מבעלזא וביקש ממנו ברכה שיזכה למות כיהודי. אמר לו הרבי: למות כיהודי גם הגויים רוצים, שהרי כך ביקש בלעם: תמות נפשי מות ישרים, אבל העיקר הוא לחיות כיהודי.

"אפס קצהו תראה וכולו לא תראה" (כג,ג) (אוהל תורה בשם הרה"ק מקוצק זצ"ל)

כשמסתכלים על פרט אחד מישראל, על "קצה", עוד אפשר לראות איזה חסרון – אבל כשמסתכלים על כלל ישראל "כולו", אזי "לא תראה" אין למצוא בו שום חסרון ופגם. מבחינת הכלל עולים ישראל על-גבי כל אומות-העולם.

"לא הביט און ביעקב" (כג, כא) (סיפורי חסידים)

בילקוט מאיש לרעהו מובא, באחת משיחותיו של הרבי הריי"צ מליובאוויטש זי"ע הוא סיפר: שכשהייתי ילד בן ארבע שנים, שאלתי את אבי, האדמו"ר הרש"ב זי"ע, למה נברא האדם בשתי עיניים ובפה אחד וחוטם אחד? שאלני אבא: האם יודע אתה אל"ף בי"ת? השבתי הן, והוא שאל שוב: האם יודע אתה שיש שי"ן ויש סי"ן ומה החילוק שביניהן? והשבתי לו בשי"ן הנקודה היא בצד ימין ובסי"ן בצד שמאל. אז אמר לי אבא: לכך צריך שתי עיניים; כי ישנם דברים שצריך להביט עליהם בעין הימנית ויש דברים שצריך לראותם בעין השמאלית – על יהודי צריכים להביט תמיד בעין הימנית, ואילו על סוכרייה וצעצוע בעין השמאלית. מאותה שעה, סיים הרבי, החזרתי לעצמי כלל – שעל כל יהודי, יהיה מי שיהיה, צריך להביט עליו תמיד רק בעין יפה.

ה' א-לקיו עימו ותרועת מלך בו, חשיבותה של אחדות (כג,כא)

ה'פלנגות', שם מוכר. כך נקראו פלוגות הצבא בלבנון. במקורו, השם יווני. הפלנקות היו סוד הצלחתה של האימפריה המקדונית, ובעזרתן הדביר אלכסנדר מוקדון את האימפריה הפרסית האדירה והכניע תחתיו את העולם העתיק, מאפריקה ועד מבואות הודו. מה הייתה הפלנקת? אלכסנדר ערך את גדודיו במבנה ריבועי, מוגן בחומת מגנים, שחניתות ארוכות מבצבצות ממנו כקוצי קיפוד זקורים. היה זה מערך צפוף ובלתי חדיר, שרמס והתקדם בלא מעצור. צעד כמקשה אחת, כדרבן ענק מכוסה שריון ואפוף קוצי כידונים. כוחו, באחדותו. בגיבושו המוצק, בהיותו חטיבה הדוקה ואיתנה.

ומדוע נזכרנו בפלגות? לא אנו נזכרנו בהם, הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל הזכירנו אותם בספרו "יערות דבש" בעניין פרשת השבוע. כאותם גדודים שכוחם באחדותם, "וכאשר יהיו הלוחמים שלובים איש ברעהו ודבוקים כראוי לא ישלטו בהם הקמים עליהם, אף כי ירבו עליהם מאוד. אבל כאשר יתחכמו לבטל הקישור, אזי תיכף תהיה בהם ערבוביה ורעש וקלקול הסדר והמצב ויפלו ואין מושיע, ואלו כל תחבולות המלחמה". מי שזוכר את השבר במלחמת יום הכיפורים, את המבוכה והבלבול, התהייה ואובדן העשתונות. והנה נהפכה הקערה על פיה ופלשו לגדה המערבית של התעלה, והתבססו עד לאיום על קהיר. ואיך התאפשרה ההבקעה? כאשר איתרו את קו התפר בין שתי ארמיות מצריות ופרצו ביניהן!

וכל זה, אמר הגאון, הוא משל לענייננו: "והנה בלק ובלעם הבינו, שכאשר ישראל שומרים האחדות, ולא יתפרדו, אי אפשר לשום אומה ולשון לשלוט בהם, ואם יקום עליהם מחנה לא ירא ליבם. אבל אם ייפרדו איש מעל רעהו, אזי בקלות יוכלו להם, וישלטו בהם שונאיהם כרצונם, חלילה". ולכן נתחכם בלק, ואמר: "לך נא איתי אל מקום אחר אשר תראנו משם, אפס קצהו תראה וכולו לא תראה, וקבנו לי משם". כי אם תראה את כולו, לא תוכל להטיל בהם עין רעה. אבל אם תראה מקצתם, יחול בהם הקטרוג. תיתפס עליהם עין הרע, ותתפרק החבילה. ואז יחול הקטרוג בכל העם חלילה. אבל לא הצליחה עצתו: "לא הביט אוון ביעקב ולא ראה עמל בישראל, ה' א-לקיו עימו ותרועת מלך בו". ופירש רש"י: "ה' א-לקיו עימו" אפילו מכעיסים וממרים לפניו אינו זז מתוכם, "ותרועת מלך בו", לשון חיבה ורעות. כי כאשר ישראל באחדות ורעות זה עם זה, זוכים הם לאהבת הבורא ולחיבתו, ומוגנים מפני כל קטרוג במרום ומפני כל סכנה ואיום!

עד כאן דברי הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, והם שייכים לא רק לפרשתנו אלא גם ללוח השנה. בשבוע הקרוב יחול צום שבעה עשר בתמוז, יום הבקעת חומות ירושלים. ואיך ניתנה לשונא שליטה בעיר הקודש והמקדש, איך ניתן עם ה' למשיסה? "בית שני, שהיו בו תורה ועבודה וגמילות חסידים, מפני מה חרב? מפני שנאת חנם", פירוד לבבות. וכשיש פירוד מבקיע השונא, כובש האויב! "חלק לבם, עתה יאשמו!"

גזירת המן באה להשמיד להרוג ולאבד, כשהיה קטרוג על "עם אחד, מפוזר ומפורד". הישועה באה, בעקבות "לך כנוס את כל היהודים!" ואמרו חז"ל: "בזעקך, יצילוך קיבוציך", כינוס וכינוס בניו הצילו מיד עשיו!

נשוב אל המשל שבפתח הדברים, אל חטיבת הפלנקה. על כל החיילים מוטלת המשימה לשמור על אחדות השורות, על גיבוש יחדיו. אבל, ככלות הכול, אין לחייל הבודד עסק אלא עם זה שלימינו ולשמאלו, לפניו ולאחריו, ותו לא. כיוצא בכך, אנו. מה טובעים מאתנו בשמיים? במה יוכל כל אחד לקרב את הגאולה, לתקן חטא פירוד הלבבות ולבטל קטרוג וצער? יעשה כל אחד

את שלו: בראש ובראשונה, במעגל הקרוב: "איש ואישה, זכו – שכינה ביניהם". אם ישרוד שלום, ותשרה השכינה, לא תפגע עין רעה ולא יחול כל קטרוג. ובמעגל הרחב יותר, בחברה ובקהילה. ואז נוכל לומר בלב שקט כמאמר חז"ל: "ריבונו של עולם, עשינו את שלנו, אתה עשה את שלך". שלח לנו גואל צדק במהרה!

לא הביט און ביעקב (כג כא) (יחיאל מיכל מונדרוביץ')

בלק מלך מואב מביא אליו את בלעם נביא האומות, בניסיון להמיט אסון על עם ישראל. מנסים שוב ושוב לעורר קטרוג ולהביא בכך להסכמתו של הקב"ה לקלל את העם. שוב ושוב נכשלים הרשעים, כי על הקב"ה נאמר 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל'. ה' אינו רואה בחולשתנו וברשעותנו. לא שאין במה לגנות אותנו, ושאין פגמים מבצבצים פה ושם. התורה מלמדת, שהקב"ה, מרוב אהבתו, אינו רואה בנו דברים אלה. לא רואים את מה שלא רוצים לראות, וכשלא רואים הרבה מהרעה מתנדף!

מסופר על הצדיק רבי אריה לוי, אוהבן של ישראל, שהיה מסייר בחצר תלמוד תורה עץ חיים הירושלמית בהפסקות בין השיעורים. עוקב הוא אחר מעשי התלמידים, כחלק מתפקידו כ'משגיח' בת"ת. מלמד צעיר ביקש לנצל את זמן ההפסקה, לשמוע מפי הרב הישיש הדרכה והנחייה, ולהחכים ממשנתו החינוכית. המלמד הצטרף לרבי אריה בסיורו בחצרות. במהלך שיחתם, תוך כדי הליכה אקראית, פנה רבי אריה למלמד ושאלו "מה אתה רואה? כל ילדי ה'חיידר' משחקים בחצר, מה ראית עד הנה?" המלמד השיב שאכן שם לב לכמה דברים שבהחלט דורשים התייחסות! הנה אברימל'ה רץ, והכיפה ביד ולא על הראש! הוא רואה את איציק דוחף, ואת יענקל'ל זורק אבן!!! שמע רבי אריה, שתק לרגע, ואמר למלמד "ואני, מה ראיתי? ראיתי את יוסף נועל סנדלים קרועים למרות שאנו בעיצומו של חורף. עלי להעביר תמיכה כספית למשפחתו. והנה בנימין הקטן, כמה הוא רזה וחיוור, אשלח לו רופא לביקור בית. ובכלל אינני רואה היום את מאירק'ה, שמא שוב הסתבך, המסכן, וחושש לבוא ל'חיידר'!". שניהם ראו, אך אין ראיתם דומה! על מה מסתכלים? רואים את מה שרוצים לראות!

מציאת הטוב בילד הוא תנאי בהתפתחותו הבריאה! חשוב שגם הילד, בעקבותינו, יגלה את הטוב שבקרבו. איך מצא הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע זכות בכל איש ישראל? כי חיפש! הוא הדין בתלמידיו. הילד חלש בלימוד? מָצָא את יופי תפילתו. הוא ירוד בהקשבה? גִּלָּה את זריזותו בהגשת עזרה ברוחב לב. ילד מציג לאביו 'תעודה' בתום שנת הלימודים. ב"ה רוב ציוונו נהדרים. גיליון מכובד, רצוף ב'טוב מאוד'. 'עיני האב קוראות בדממה. פתאום, געוואלד! הוא מוצא 'כמעט טוב מאוד'. מיד פולט בחמיצות "כמה חבל שבדקדוק אינך מתאמץ עוד, ה'כמעט טוב מאוד' כאן מקלקל את הכול..." מי כאן המקלקל? איפה גילוי השמחה על שאר הציונים

הנהדרים? וכי ה' מְלַמֵּדֵנוּ להביט און ביעקב ולראות עמל בישראל? בְּלֶק מוביל את בלעם לראש ההר, להראותו את בנ"י ממרחק, אומר לו 'תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם, אֶפְסֵי קִצְהוּ תִרְאֶה, וְכָלֹו לֹא תִרְאֶה'. צדיקים פירשו, שבלק רצה למצוא חטא בעם, לחשוף רוע, ובכך לעורר כעס וקללה. אמנם, כאשר רואים את קצהו של דבר, מוצאים פגם, כי תמיד יש 'משהו' בעייתי. אבל כשמביטים בכלל, בקומה השלמה, וְכָלֹו לֹא תִרְאֶה! כלל לא תבחין בבעיה. המעלות שקיימות בְּשָׁלֵם גוברות על חסרונותיו.

התבונן בילדינו הַשְּׁלָמִים, וגלה מעלותיהם. אל תביט על הקצה המוקצה שקיים בכל אחד. אם רק תִּשְׁנֶה את זְוִית רְאִיתְךָ ו'כתם לידה' יִהְיֶךָ ל'נקודת חן'. נזכה, גם אנו, למצוא חן ושכל טוב בעיני א-לוקים ואדם!.

כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל (כג,כג)

המגיד מדובנא מבאר את כוונת הדברים באמצעות משל:

אדם אחד שמע שבכפר נידח ביבשת רחוקה המציא מישהו משחה מיוחדת, אשר כל המורח אותה על גופו אינו נפגע לעולם מירי כדורים. החליט הלה לנסוע לשם, הוציא כסף רב על הוצאות הדרך, ולאחר טלטלות רבות שהתמשכו על פני תקופה ארוכה, הצליח להגיע למחוז חפצו.

הוא קנה את המשחה בסכום עצום, משח אותה על גופו ונסע בחזרה לביתו. בדרך, פגעו בו שודדים וירו בו, אך למרבה תדהמתם התעופפו הכדורים סביבו ולא פגעו בו לרעה. השודדים שהיו משוכנעים כי אין זה אדם אלא שד, החלו בורחים מפניו, אך הוא צעק אחריהם שלא יפחדו אלא יבואו, והציע להם שייתן להם משקה וירימו כוסית לחיים... התפלאו השודדים: "הלא אנחנו רצינו להרע לו, מפני מה מזמין הוא אותנו לשתות עמו?" אך האיש לא נתן להם לתהות זמן רב, ומיד הסביר: "עד כה קינן בי חשש, שמא שלמתי כסף רב בחנם, ולמשחה שקניתי אין כל יכולת לעזר, אך אתם, ביריותיכם, הוכחתם לי שאכן שלמתי עבור דבר מועיל ועוזר".

כאשר היה יעקב אבינו בביתו של לבן – ממשיך המגיד מדובנא – ניסה לבן לעשות לו כשופים שונים, אולם יעקב אבינו זכה לשמירה מיוחדת מן השמים והכשופים הללו לא הזיקו לו. את כח השמירה הזו העניק לזרעו אחריו, אך עדיין לא הזדמן לעם ישראל לבדוק את התועלת שבו באופן מעשי. כעת, כאשר הגיע בלעם ונסה להפעיל את קסמיו וכשפיו ולא עלה בידו, הבינו כי "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל", כעת הוכח שהקב"ה שומר גם עליהם, וכי, אכן, הם קבלו ירושה טובה! נמצא, שמלבד הברכות שהעניק בלעם לעם ישראל, הוא נתן להם מתנה נוספת – בהראותו להם כי קסמים וכשפים אינם מצליחים להזיק להם, ולא לשווא רגז עליו בלק פעמים!...

כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל (כג,כג) ("החפץ חיים – חייו ופעלו")

לכאורה יעקב וישראל הם אותו הדבר, מדוע, אפוא, נאמר "ליעקב ולישראל" ולא "ליעקב או ישראל"?

באר ה"חפץ חיים" בספר "החפץ חיים – חייו ופעלו" שלמלה "מה" ישנן שתי אפשרויות הפוכות, והיא יכולה להגדיל או להקטין, שהרי הכתוב אומר (דברים י, יב): "מה ה' א-לקיך שאל מעמך", ומכאן משמע ש'מה' דבר קטן הוא, ולעומת זאת נאמר (תהלים לא, כ): "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך", וכונתו ב'מה' – הרבה מאד. הנה, בין 'יעקב' ל'ישראל' ישנו הבדל גדול, על יעקב נאמר (עמוס ז, ב) "יעקב כי קטן הוא", ועל ישראל כתוב (בראשית לב, כח) "כי שרית עם א-לקים".

בהיות עם ישראל בגלות הקשה והמרה, כשצרות רבות ורעות מתרגשות עליהם חדשות לבקרים, הריהם כ'יעקב'. או אז באים ושואלים אותם: "מה פעל קל" – בלשון הקטנה: מה עשה עבורכם הקב"ה?... אבל לעתיד לבוא כאשר יהיו 'ישראל' יאמר להם "מה פעל קל" בלשון הגדלה והתפעלות מכל מה שעשה עבורם הקב"ה.

עיור - נאום הגבר שתום העין (כד ג) (להגיד)

כתוב אצל בלעם "נאום הגבר שתום העין" - בחז"ל מוזכרים ב' פירושים. פירוש אחד, כי ראה רק בעין אחת והשנייה עיוורת. פירוש שני: פתוח העין שראה טוב בנבואה (עבודה זרה דף ס"ט). שני פירושים הפכים. ואכן מקשים, כיצד יכולים לחיות יחד שני הפשטים - או שלא ראה או שראה טוב בנבואה. התירוץ הוא כך.

מעשה באחד מהגסטאפו ימ"ש, שהוליך יהודים לכבשן, רח"ל. לאותו גוי הייתה עין אחת מזכוכית, אבל כיון שעשו אותה בגרמניה, אף אחד לא הכיר בה. לא יכלו להבחין בינה לבין העין הטובה. כאשר הוליך את היהודים לכבשונות, ה' יקום דמם. לחשו לו חבריו הארורים, והצביעו על יהודי: הנה, זה רב של היהודים, החכם ביותר מכל היהודים הנמצאים כאן. "הוא עצר את השיירה פנה ליהודי ושאל": אף אחד מהחיילים שלי לא יודע עד היום כי יש לי עין מזכוכית, קשה להבחין בה, אם אתה חכם, תגיד לי אתה איזו עין מזכוכית? "החכם היהודי הי"ד הסתכל רגע קצר והצביע, קלע למטרה: "זו העין מזכוכית". "שאל אותו הגרמני ימ"ש: "כיצד הבחנת?" השיב לו היהודי תשובה ניצחת: "לעין זו אין מבט אנטישמי... הבנתי שהיא זכוכית".

ועתה, נשאלת השאלה, איך בלעם בן בעור הטמא, בעיניים טמאות שכאלו, ראה נבואה? התשובה, - אומר הבעל שם טוב הק' - ה' הוציא לו עין אחת, ובזו העין העיוורת ראה נבואה...

ובכך אפשר להשלים את שני הפירושים גם יחד: בעין אחת בה היה עיור, בה ראה היטב נבואה, ובעין הגשמית הרי היה טמא ומטומא ולא ראה בה נבואה.

ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד (כד, ד). (שאל אביך ויגדך) ח"ג עמ' קכה)

סיפר המגיד מישרים המפו' רבי שלום שבדרון זצ"ל: פעם אחת ישבו הסבא מסלובודקה זצ"ל, הגאון רבי אברהם קלמנוביץ ראש ישיבת מיר בארה"ב, והגאון רבי אייזיק שר לימים ראש ישיבת סלובודקה בבני ברק, ועמם יחד כמה בחורים, ושוחחו ביניהם בדבר השאלה, האם יש ליהודים ללמוד משהו מן הנכרים.

בין הבחורים שנוכחו במקום, היה אחד שמקום מגוריו בברלין, והתערב בשיחה באומרו, שבוודאי יש ללמוד מן הנכרים אם נמצא בהם דבר טוב, כמו למשל דרכי הנימוס המקובלות בחברה של ברלין. בתגובה לכך, פתח הסבא מסלובודקה זצ"ל בדברים נלהבים על מעלת קדושת ישראל, בהוסיפו שאין ליהודים מה ללמוד מן הנכרים, ולו דבר אחד. אחרי כן התפזרו התלמידים, ואותו בחור מברלין אמר לבחור אחר שיצא עמו, כי נשאר בדעתו, שאף על פי שמעלת קדושת ישראל היא גדולה עד למאוד, מכל מקום יש מקום ללמוד מנימוסיהם של אנשי ברלין.

עברו ימים ונקפו שנים. הבחור ששמע את דברי הבחור מברלין, הגיע לארה"ב ונעשה שם ראש ישיבה גדולה, ובבוקר יום אחד – כעשרים שנה לאחר אותו סיפור אצל הסבא מסלובודקה – לפני שאותו ראש ישיבה נכנס לומר את שיעורו בפני תלמידיו, ניגש אליו יהודי ושח לו בשקט כי דבר לו אליו, ומאוד יוקיר לו תודה אם יפנה בעבורו מספר דקות.

הסכים לכך ראש הישיבה ונכנס עמו לחדרו, וכאן ציפתה לו הפתעה, כאשר האורח גילה את שמו ושאל אותו אם הוא זכרהו מהתקופה שבה למדו יחד בסלובודקה, ומתברר שהיה זה אותו הבחור שבזמנו התבטא שיש מה ללמוד מהגויים, בעוד שהסבא דיבר על אודות מעלת קדושת ישראל, שאין מה ללמוד מהנכרים, והוא נשאר בדעתו שאע"פ כן יש מה ללמוד מנימוסי הגויים של ברלין.

והנה, פשט האורח את מעיל חליפתו וראש הישיבה הבחין מיד שהוא קטוע יד. בהבחינו זאת סיפר לו האיש, כי את זאת "קיבל" מאנשי ברלין המנומסים, אשר התעללו בו קשות כשמסבבם עמדו אחרים וצחקו למשמע זעקות הכאב שלו מרוב ייסורים שסבל. על בשרי – אמר – למדתי פרק בנימוסי אנשי ברלין יימח שם.

אכן, אמר: "ראשית גוים עמלק ואחריתם עדי אובד", כאשר הכוונה היא, שבתחילה הם נראים כמנומסים, אבל אחריתם, כאשר בודקים אותם היטב, רואים שהם "עדי אובד", ואת זאת היה עלי ללמוד על בשרי, מה שהסבא זצ"ל ראה את אחריתם כבר מתחילתם.

על כך סיפר לו אותו ראש הישיבה, כי הרבה שנים לפני השואה האיומה, ביקר הגאון רבי מרדכי אפשטיין זצ"ל בברלין, וראה שבאחד הפרדסים ישב גרמני שליטף ונישק את כלבו. עמד רבי משה מרדכי ואמר לתלמידיו בזה הלשון: "זובחי אדם עגלים ישקון" שבל נחשוב שאותם שמנשקים את העגלים והכלבים עושים זאת מפני שהם מרחמים על בעלי חיים, כי אנשים אלה – עוד יהיו "זובחי אדם". באומרו דברים אלה, לא הבינו אותו, אבל במרוצת השנים ראו עד כמה צדק בדבריו, שאותם מנומסים הנראים כרחמנים כלפי בעלי חיים, הם שזבחו מיליוני יהודים בצורות האכזריות ביותר שלא נשמעו כמותן בתולדות האנושות רחמנא ליצלן.

"מה טובו אהלך" ("חוקי הנשים" לרבינו ה"בן איש חי")

מעשה באחד שהיו לו שני בנים והשיאם. לאחר מספר שנים באו אל אביהם, אמרו לו: 'אבינו, ביתנו צר ואינו מספיק לנו'. אמר להם: 'בניי היקרים, שותפי לעסקים יש לו שש כלות וחצרו קטנה מחצרנו, ומעולם לא שמעתי אותם מתלוננים כי צר להם המקום ...

'בין הדברים נכנס שותפו לחנות. שאלו: 'ידידי, בחייך, חצרך הרי קטנה ואיך תספיק לשש כלות?!' 'תפס השותף צינור גומי בידו, אמר לו: 'אחוז את הצינור ונמדוד את אורכו'. לאחר מכן אמר: 'תפוס חזק ומשוך אליך. 'והנה נעשה הצינור ארוך פי ארבע. המשיך ואמר: 'כן הוא אצלנו, מבחוץ תראהו, קטן אך מבפנים אנו מותחים אותו ויספיק לנו'. תמה האיש: 'ביתך הרי בנוי מאבנים, ובמה תוכל להגדילו?!' 'השיבו: 'באהבה השרויה בין כלותיי ובין בניי נמשוך אותו ויספיק לנו!'

מה טובו אוהליך יעקב (כד, ה).

על שראה פתחיהם שאינם מכוונים זה מול זה. הסביר המגיד רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, האמת, גם אנו מגוננים על הטרקלין בתריסים ווילונות, כדי שלא יסתכלו אלינו ולא יציצו לבתינו. אבל רש"י כתב (שם, פסוק ב'): "ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה כדי שלא יציץ לתוך אוהל חברו", כדי שהם לא יסתכלו לבתי האחרים. מה יש לך להציץ, מה יש לך להביט, מה יש לך להתעניין!

ודאי שמעתם: עשיר בא לסופר סת"ם המתמחה בכתיבת פרשיות תפילין. מבקש הוא לכתוב ספר תורה בכתב של תפילין של יד. להזכיר: בפרשיה של יד שבע שורות, בשלושה סנטימטרים, בעמוד ספר תורה ארבעים ושתיים שורות. ספר תורה בגובה שמונה עשר סנטימטרים, תענוג לרקוד אתו בשמחת תורה. ואת ה"הגבהה" יעשו בקצות האצבעות. כמה זה יעלה לו, כבר הזמין ארון קודש מכסף, לוויטרינה... זו מצות עשה מן התורה, לכתוב ספר תורה, מתי הוא יהיה

מוכן" ..? תשמע", אומר הסופר, "לא אכפת לי, אבל זה כתב קטן, הוא יוציא את העיניים". "זו המטרה", צהל העשיר. איך קלעת.

אם תשאלו אותו, הכל לשם שמים. הוא מקיים מצווה: "הוי גביר לאחיך ("בראשית כו, כז), לנקר לשני את העיניים.

"יזל מים מדליו" (כ"ד ז) (מפי תלמידו הג'ר, שלמה מרדכי לנג - דרכי שלמה)

כאשר הגאון רבי יחזקאל אברמסקי כתב את ספרו "חזון יחזקאל" על מסכת סנהדרין, היה זה בתקופה שאשתו הרבנית חלתה מאד. רבינו חשש שכיון שכתבו בזמן שהיו לו טרדות ודאגות ממחלתה, אולי כתב חידושים שאינם לאמיתה של תורה לפיכך, קודם הדפסתו רצה שגדולי תורה יעברו על חידושים, אלו ויאמרו לו אם הם ראויים לדפוס. על כן נתן את כתביו לגאונים הגדולים רבי יוסף דוב סולוביצקי, רבי נחום פרצוביץ, רבי בצלאל זולטי רבי ברוך רוזנברג ורבי חיים ברים. כמובן שהם שיבחו את הספר.

אולם "אעפ"כ הרב אברמסקי בענוותנותו, חשש מלהדפיס את ספרו, עשה גורל הגר"א בו עלה הפסוק "יזל מים מדליו".

והנה הפלא ופלא - מילים אלו בגימטריא "חזון יחזקאל" = 227 וראה בכך אות משמים שראוי להדפיס ספר זה !

אמרתי כבוד אכבדך והנה מנעך ד' מכבוד (כד, יא).

בתו של הגאון רבי ישעי' ברלין ז"ל, רבה של ברסלוי, הרבנית והחכמה מרת 'קרינדל' הייתה אשתו של הגאון בעל שו"ת "זכרון יוסף", והוא מביא כמה פעמים דברי תורה מאת בת זוגו זאת. והרב חיד"א ז"ל מזכיר אותה בספרו "שם הגדולים" (ח"א, ערך רבנית) והוא כותב "הרב "זכרון יוסף" בדרושים, הביא פשטים ופירש מן האישיה הרבנית".

ומספרים (הובא בויקהל משה), כי הרב חיד"א התאכסן פעם בבית הרב, אשר חלק לו כבוד מלוא חפנים, גם הרבנית מרת קרינדל קבלה אותו בסבר פנים יפות. והנה קרא מקרה, שהיה קשה למצוא באותו ערב שבת דגים לצרכי הסעודה, ורק בהשתדלות מרובה הצליחה הרבנית להשיג דג אחד גדול, ששלמה בעדו עשרה זהובים. שמע הרב חיד"א ואמר שלפי דעתו זהו חילול השם, לשלם מחיר כזה בעד דג אחד.

ביום שבת, לאחר התפילה באו רבים מנכבדי העיר לקבל את פני החכם הירושלמי, והרבנית כיבדה אותם בקידושא רבא וגם נתנה לפניהם מטעמים שעשתה מן הכבוד שמצאה במעי הדג, ולהרב חיד"א לא נתנה כלום מן המטעמים האלה. תמה הרב חיד"א ושאל אותה! הלא כל ההכנות

האלו לא נעשו אלא לכבודי, ומדוע לא תיתן הרבנית גם לי לטעום מן המטעמים האלה? במקום שיש חילול השם — החזירה הרבנית — אין חולקין "כבוד" לרב...

"מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל"

ראה בלעם שעושים בני ישראל את מחייתם בעולם הזה עראי כאוהל שאין זה מקום קבע של מגורים.

מסופר שבא אורח לביתו של החפץ חיים, תייר מארץ רחוקה, שהתבונן סביבו והבחין בפשטות שמאפיינת את הבית. בבית היו רק דברים הכרחיים ביותר. הביע האורח תמיהתו על כך באוזנו של החפץ חיים זצ"ל. השיב לו החפץ חיים בתמיהה "וכי היכן רהיטיך? השיב לו האורח: אמנם אני גר בארץ רחוקה וכאן אני מתגורר באופן זמני במלון ויש לי רק ריהוט הכרחי בלבד אך בביתי בארץ הרחוקה יש לי רהיטים רבים ומפוארים. נענה החפץ חיים ואמר לו: אכן, גם אני נוהג כמך. בעולם הזה אני מרגיש את עצמי עובר אורח. ומקום מגורי בעולם הבא שם אקבע את ביתי על כן לא ראיתי לנכון למלא את ביתי בריהוט מפואר. כל מה שאני משתדל כל ימי הוא לרכוש רק אוצרות נצח בעבודת ה' יתברך כדי להיכנס לטרקלין שהוא עולם הבא.

"מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" (פניני בית לוי גליון 287)

בפרשתנו (בלק), מתפעל בלעם מבתייהם של עם ישראל, עד שמכריז ואומר "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל". ומפרש רש"י שראה פתחיהם שאינם מכוונים זה מול זה. נבואה זו מלמדת אותנו מהו "בית טוב". בית טוב אינו מקום של פאר והדר המנקר לבאים אליו את העיניים, אלא להפך זהו בית שאנשיו אינם מסתכלים מה הולך אצל השני, וכל אחד מסתכל בצלחת שלו בלבד ושמח ומאושר בביתו שלו.

ידוע מה שאמר שלמה המלך בקהלת (ד, ד) "וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי היא קנאת איש מרעהו", החידוש הוא שכל העמל וכל כשרון המעשה נובע מקנאת איש מרעהו, חלק גדול מהתאוה והרצון בא מקנאה ממה שיש לשני ומחשבה מדוע אין לי כמוהו, לכן כשראה בלעם בנבואה את בתייהם של עם ישראל, התפעל על הכח הנשגב הזה, ואמר "מה טובו אהליך יעקב", כיצד זכיתם להגיע למדרגה כזו שעמלכם וכשרון המעשה הוא אמתי ישר ונכון.

והתשובה לכך מרומזת בדברי הפסוק שאמר "מה טובו", ללמדך שמדה זו באה מכח התורה, ואין טוב אלא תורה ורק על ידה זוכים לבטל כל מיני קנאה ושנאה ותחרות, כי בית שמתמלא מאור התורה, יש בו את הטוב והמאור שבמעלות, ולא חסרים בו דברים אחרים.

מעשה בביתו של הח"ח אשר קיבלה לקראת נישואיה סידור יקר מהחתן. מספר שבועות לאחר הנישואין, הבחין ה"חפץ חיים" כי בתו עומדת ומתפללת בהתרגשות, כשהיא אוחזת בידיה סידור חדש. כאשר סיימה את תפלתה, פנה אליה אביה הדגול כשפניו עוטות תמיהה ושאלה, כיצד התגלגל לידיה סידור חדש זה, שערכו יקר מאוד. השיבה לו כך מקובל לתת לכלה. לא היה לבו נוח עם דברים אלה ודיבר על לבה שכאשת ת"ח עליה להסתפק במועט. לבסוף ביקש להשתתף עמה במחיר עלות הסידור ושילם לה חלק ממחירו ומפעם לפעם היה בא להשתמש בו כדי ללמדה שאין לבזבז זמן וכסף על דברים של מה בכך שרואים אצל אחרים, וכך זכתה לבנות משפחה של ת"ח מרביצי תורה שמפארים את עם ישראל.

"מה טובו אהלך" ("שני חיי שרה")

מה טובו – זה בית !

הייתה זו תקופה בה עמד אחד מבני המשפחה בעונת השידוכים. הרבנית חנה רבקה גריינימן נשלחה על ידי בעלה הגאון רבי שמריהו, שכבר חלה באותה תקופה, לטהות על טיבה של משפחה מסוימת, אשר בתה הוצעה להם. מאחר שאותה משפחה התגוררה באזור מרוחק בו לא היו להם מכרים, לא צלח בידה לעמוד על טיב המשפחה מנקודת ראותם של שכנים וידידים, על כן ביקרה בביתם על מנת לנסות ולדלות ככל אשר תשיג על טיב המשפחה ואופייה. אך דא עקא, הרבה לא הצליחה להסיק מאותו ביקור. הודיעה הרבנית לרבי שמריהו באכזבה כי מלבד הרושם הנחמד והחיובי ממנו התרשמה, לא הצליחה לשלות פרטים נוספים.

לשאלתו מה בכל זאת הצליחה לראות בבית, ענתה כי סבתם המבוגרת מתגוררת בביתם !. אם כן - מאמציך השיגו את המטרה. 'אמר רבי שמריהו' בית כזה בו הסבתא המבוגרת היא חלק מהנוף המשפחתי ומתגוררת בביתם, מעיד כי מדובר במשפחה בעלת ערך וייחודית, מבחינתנו התשובה היא חיובית !

כך השידוך יצא לפועל!

בבית הוריה הגדולים למדה הרבנית שרה שקוביצקי, אותה אישה גדולה לגמול חסד לא רק כשנזדמן, אלא ממש לרדוף אחר החסד! עם השנים, כשאירחה בביתה כל זכפין, ולפעמים בדוחק רב מאד, חקקה בלב ילדיה את הסיפור על סבתה הצדקת מרת צביה גריינימן: "באחת הפעמים, כשרבו האורחים בביתו של הגאון רבי שמואל גריינימן טרחה הרבנית מרת צביה לסדר מקומות שינה עבור כולם, בהיותה נותנת לב לכל צרכם ואז הבחינה שלא נותרה פיסת מקום אפילו לא קטן ביותר כגודל מיטת ילד, להשכיב את שמריהו בנה בכורה.

מצאה תושייה, והכינה מצע לבנה הרך במקום היחיד שלא היה תפוס, בחדר האמבטיה .. שם לן הילד כל אותו הלילה . "

וכשהיינו אנו, ילדיה מעירים על הצפיפות שגורמים האורחים הרבים - הזכירה לנו שוב ושוב את הסיפור שזרם בעורקיה בסיימה: "סבא גריינימן ישן באמבטיה!" מיד הרגשנו כי הפינה שלנו מרווחת בהרבה ...

בהקשר דומה הגדירה אמה הרבנית חנה רבקה את ביתה הפתוח : " הקירות של הבית שלנו מיוחדים - הם נמתחים לפי כמות האורחים שמגיעים "

"מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" (כד, ה)

בתוך הברכות שיצאו מפיו בלעם נמצא הפסוק (במדבר כד, ה) מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראֵל, והגמרא מבארת (סנהדרין קה, ב) שהכוונה לבתי כנסיות ובתי מדרשות. רעיון מתוך מדבש כותב בספה"ק תפארת שלמה (פרשת לך לך), כשהוא עומד על הכתוב בפרשת כי תצא (דברים כג, ו) וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַע אֶל בְּלָעַם וַיִּהְיֶה ה' אֶל-לִקְיָה לֵךְ אֶת הַקִּלְלָה לְבִרְכָּהּ. מסביר התפארת-שלמה: בלעם ברצונו לקלל את ישראל רצה לומר שיהיו לישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות, כי הוא כגוי מלא תאוות, חשב שהקללה הגדולה ביותר שאפשר לקלל בן אדם היא, כשהוא ייאלץ לשבת כל היום בבית הכנסת ובבית המדרש, ולא יהיה לו חלק בתאוות העולם הזה. אולם הקב"ה הפך את אותה קללה עצמה לברכה, וזה היה לפני שנים רבות כאשר הושלך אברהם אבינו לאור כשדים, קיבל אברהם לו ולכל זרעו אחריו גוף חדש, גוף יהודי שנהנה מרוחניות, שמתענג מהשיבה בבית הכנסת ובבית המדרש. על כך נאמר 'וַיִּהְיֶה ה' אֶל-לִקְיָה לֵךְ אֶת הַקִּלְלָה לְבִרְכָּהּ' – כלומר, אותו דבר שאצל בלעם נחשב לקללה גדולה, לשבת בבית המדרש, הפך ה' שאצל היהודים תהיה זו הברכה הגדולה ביותר!

"מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" (כד, ה) (סוף מעשה במחשבה תחילה גיליון 84)

כתב על כך רש"י: "מה טובו אהליך - על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה".

ידוע ומפורסם היה הרה"ק בעל "דברי חיים" מצאנז בעבודת הצדקה שלו, שהיה עושה בעצמו ומעשה אחרים למען צדקה בהתמסרות נפלאה וגדולה.

באחת הפעמים בהן כינס ה"דברי חיים" מספר גבירים למטרת צדקה מסוימת, עבר מאחד לשני ותבע מכל אחד לתת סכום מסוים לפי מה שאמדו. כאשר הגיע לגביר פלוני מתוך היושבים שם ואמר לו שעליו לתת סכום כזה וכזה, נענה הגביר ואמר שאין זה הוגן: "הן חברי הידוע ומפורסם בעושרו יותר ממני", נימק העשיר את טענתו, "נתבע על ידי הצדיק לתרום סכום פחות ממה שדורש הצדיק ממני. אם כן, בדין הוא שאני אתן ביחס למה שהוא נתן ולא מעבר לכך".

ענה לו ה"דברים חיים": כשרש"י פירש שבלעם ראה שאין "פתחיהם" מכוונים זה כנגד זה, הוא התכוון לכך שהצדקה נקראת "פתח", על שם הכתוב "פֶתַח תפתח את ירך לו". והשבח בכך לישראל קדושים, שאינם מסתכלים לבדוק כמה נתן פלוני וכמה ייתן אלמוני ולפי נתינתם כך ייתנו אף הם. אלא כל אחד מסתכל לפי ממונו ולפי רוחב ליבו ומעניק ככל שיכול.

"כי עז גבול בני עמון"

נשאלת השאלה מה עז בגבול שלהם?! כיון שה' אמר "וקרבת אל בני עמון אל תצורם ואל תתגר בהם". ממילא הגבול שלהם עז.

משל למה הדבר דומה:

לאחד שמעשן קבוע. כל האזהרות של משרד הבריאות לא מזיזות לו. רק מגיעה השבת הוא מפסיק. מה קרה? ה' אמר - הגבול שה' שם הוא עז מאוד...

כן הוא הנמשל: גבול מואב לא היה עז=חוזק, אלא ה' אסר זאת אז זה חזק ועז מאוד.

סיפור יפה: אישה שהייתה בעיצומה של דיאטה העבירה עוגות גבינה לבית הכנסת לחג שבועות. באמצע הדרך תקף אותה רצון עז לאכול מן העוגות. היא התקשרה לדיאטנית ואמרה שאיננה יכולה להתאפק. הדיאטנית אמרה לה: יש לי עצה טובה בשבילך, תזכרי שמי שעושה בסתר (אוכל בסתר) נפרעים ממנו בגלוי, כולם יראו את זה עלייך בגלוי... לאחר שבוע הגיעה האישה לקבוצת התמיכה, נשקלה, והנה ירדה במשקל.

הדיאטנית אמרה לה: אני רואה שהעצה שנתתי לך עזרה. איזה עזרה, השיבה בביטול, עם העצה הזו הייתי מחסלת את כל העוגות ברכב. אז מה עשיתי? שאלה הדיאטנית, והיא אמרה לה: חזרתי הביתה, פתחתי את המקרר, לקחתי חתיכה קטנה של עוף, בירכתי ואכלתי. וב-6 שעות הבאות הייתי בטוחה שאני מסודרת... עז גבול בני עמון - ה' חיזק אותו.

המכונה המהירה (הרב יחזקאל שובקס)

זה היה בצהרי יום חמישי. השעה הלחוצה ביותר ב"דפוס המיטב". גדי - מנהל הדפוס התרוצץ סמוק ומיוזע ממכונה למכונה, מוודא שהכל מתנהל כראוי. בפתח החנות ניצבו כמה לקוחות שכמעט איבדו כבר את סבלנותם. הסיפור הזה חוזר על עצמו מדי שבוע. הם מוציאים לאור גיליון שבועי המופץ באלפי עותקים בבתי כנסת בעיר ומחוצה לה. לבקשתו של גדי שלחו את החומר מספיק מוקדם, אבל התירוצים - המוצדקים יש לציין - חוזרים על עצמם בריטואל קבוע. "העובד שלי היה חולה", "הייתה לנו הפסקת חשמל כל אחר הצהריים", "וירוס חריף תקף את

המחשבים", והרשימה ארוכה. גדי נבוך עד מאוד מנוכחותם, פיזור התנצלויות, והשתדל בכל מאודו לרצותם, בטרם יעזבוהו לטובת מתחרהו בצד השני של הרחוב.

ואז הוא הופיע בדלת. אדם תמיר, לבוש בקפידה, מחויט היטב, תיק עסקים מכובד בידו. "מי כאן בעל הבית?" - זרק שאלה לחלל הדפוס. מרחוק הציג גדי את עצמו. "אני בעל הבית". "מתי נוכל לשבת ברוגע ולדבר?" - שאל האיש. "עכשיו לא!" - הייתה התשובה נחרצת. "ברור" - השיב האיש. הם קבוע ליום ראשון בבוקר.

"אתה נראה לי סוכן מכירות" - נענה גדי כבר בתחילת הפגישה, תוך שאינו מסתיר את הסתייגותו מאנשים מסוגו. לאחר שעה של דיבורים השתכנע גדי שהפעם באמת מדובר במשהו לטובתו. מתברר שהסוכן עשה עבודה טובה. הוא נעמד כאן כמה פעמים בשעות הלחץ וצפה במה שמתחולל בתוך הדפוס, והוא הגיע עם בשורה. "גדי, בשביל מה כל ההתרוצצויות האלו?" - שאל הסוכן רטורית. אני רואה אותך רץ מהמחשב כדי להוציא לוחות, משם למכונת ההדפסה, משם למכונת הקיפולים, ומשם למכונת ההדוקים. אני מוכר לך מכונה שיש בה הכל. אתה נותן פקודה במחשב, ותוך כמה שניות היא מתחילה לפלוט גיליונות מקופלים ומהודקים. בתוך שעה יש לך עשרת אלפים עותקים. והכל בלחיצה אחת.

לאחר ביצוע העסקה הגיעה הרווחה. גדי ישב רגל על רגל בנינוחות, לגם כוס קפה להנאתו, וצפה במכונה הרובוטית המשוכללת אשר מדפיסה מקפלת ומהדקת ללא מגע יד אדם. מאז החלו הלקוחות לקבל את הגיליונות כבר ביום רביעי בצהריים, ולגדי לא נותר אלא להודות לד' ששלח לו את השליח הטוב.

מעל הדפוס התגורר יהודי קשיש שעוד הכיר את הטורקים מימי שליטתם בארץ ישראל. תחושות בוז ושנאה כבושה שכנו בלבו דרך קבע, נגד העולם הטכנולוגי המתקדם. בביקורים התכופים בדפוס הבחין מיד בשינוי החדש. מיד היה לו מה לומר. "בשביל מה, גדי, אתה צריך את המכונות המשוכללות האלו? איפה ההשקעה של המדפיס של פעם? אני הכרתי את זונדל, הוא היה מסדר את אותיות העופרת, אה, מה אומר לך? היה לכך ניחוח אחר לגמרי". גדי האזין לו ונד לו בראשו.

עברו כמה חודשים מאז, ותקלה נוראה קרתה אצל גדי. זה קרה בשעות אחר הצהריים, לאחר שגדי נתן הוראה למחשב להדפיס, אולץ לעזוב את הדפוס לצורך ענין חשוב. היות וכך, ביקש מן העובד להישאר לשמור על המכונה עד לסיום ההדפסה.

עברה שעה, עברו שעתיים, העובד התפלא לראות שהמכונה עדיין ממשיכה לפלוט עוד ועוד גיליונות. עשרים אלף גיליונות כבר הודפסו, למרות שמוזר לחשוב שמישהו זקוק לכמות כזו?

לאחר שעברה שעה נוספת ועדיין המכונה ממשיכה להדפיס, חייג העובד לגדי בנייד, אך הוא לא היה זמין. השמש שקעה, חנויות נסגרו בזה אחר זה, ועדיין המכונה ממשיכה לעבוד. רק בעשר בלילה הצליח העובד לתפוס את גדי. כאשר גדי שמע את רעש המכונה ברקע, הוא דימה להתעלף במקום. "מה? המכונה עדיין מדפיסה?!" "תלחץ מהר על הכפתור האדום בקדמת המכונה - הורה לו גדי - אני כבר מגיע". העובד לא ידע כנראה איפה בדיוק ללחוץ, כי כאשר גדי הופיע המכונה עדיין המשיכה לעבוד.

שבעים אלף גיליונות יקרים הלכו לפח האשפה, נזק כספי בשווי של כחמישים אלף שקלים, מתוך לחיצה אחת מיותרת. כי במקום המספר "10,000" לחץ על "אפס" אחד נוסף. ד' הועיד ניסיון גדול בשביל גדי, רווח של שלושה חודשי עבודה ירד לטמיון.

למחרת הגיע הקשיש מדדה על מקלו. הסיפור הגיע כבר לאוזנו. "אמרתי לך, גדי, מי צריך את המכשירים המשוכללים האלו?" עמד שם אחד ממדפיסי הגיליונות ואמר משפט חכם: "המכונה הזאת מצוינת. כאשר נותנים לה פקודות טובות ומוצלחות, אין כמוה להוציא עבודה טובה במהירות וללא קושי. אבל כאשר עושים שגיאה ונותנים לה פקודה לא נכונה, אין כמוה כדי לגרום הפסדים כספיים אדירים".

*

הגמרא במסכת מכות (דף י ע"ב) אומרת: "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו, מן התורה דכתיב: לא תלך עמהם, וכתיב: קום לך איתם". שהשי"ת אמר לבלעם 'לא תלך עמהם' עם שליחי בלק, אבל בסוף כאשר בלעם התעקש ללכת, אמר לו 'קום לך איתם'. המהרש"א (שם בחידושי אגדות) מקשה על לשון הגמרא "בה מוליכין אותו", היה צריך לומר 'מוליך אותו', כלומר: הקב"ה מוליך אותו, ומה הכוונה 'מוליכין' בלשון רבים?

ומסביר כך: "שכל מחשבה דיבור ומעשה האדם, הנה הוא בורא לו מלאך לפי ענינו אם לטוב אם לרע. ועל כן אמר בדרך שאדם רוצה לילך... כפי רצונו ודעתו של אדם מוליכין אותו, אותן המלאכים הנבראים מאותו רצון ומחשבה אשר בו".

יש כאן יסוד גדול בחיינו:

למחשבות שלנו, וכל שכן לדיבורים והמעשים, יש כוח עצום לברוא מלאכים לסייע בעדנו לממש את רצוננו. אם הרצון הוא טוב, המלאכים מסייעים בעדנו לסיים את העניין בכי טוב, אם - חלילה - הרצון אינו טוב, גם אז המלאכים יסייעו בעדנו להספיק הרבה ומהר. כוח המחשבה והרצון הוא אדיר, ולכן נשתמש עמו בזהירות הנדרשת.

"אם יתן לי בלק מלוא ביתו כסף וזהב" (כד, יג)"

מפרש"י "למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים", כתוב בפרקי אבות "עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע", ויש לשאול מדוע לא הדגישו את ההבדל היסודי והברור, שתלמידיו של בלעם הרשע חסרי כל אמונה, ואילו תלמידיו של אברהם אבינו הם מאמינים בד' ובהשגחתו? וענה על כך מרן הגר"א שפירא צוק"ל, שזה בא ללמדך שיסוד האמונה תלוי במידות, תלמידי אברהם אבינו, דווקא בשל היותם בעלי מדות ותכונות טובות זכו להימנות על תלמידיו של אברהם אבינו, ולעומתם תלמידי בלעם הרשע שבעלי מידות רעות, לא זכו להיות מאמינים.

תירוצים

מתוך הספר "מראית עין" להחיד"א זי"ע, אחז"ל (מס' ברכות דף ה' ע"א): אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו, פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה – ולכאורה, הרי "ביטול תורה" עצמה היא גם כן עוון, ואם כן איך שייך לומר "פשפש ולא מצא"?

מבאר החיד"א, שלפעמים יש יהודי שיושב ולומד את התורה הקדושה בהתמדה גדולה, ובאמצע ללמוד נכנסים לבית המדרש ומבקשים ממנו שיצא מבית המדרש להיות לעזר וסעד לאדם הזקוק מאוד לעזרתו, בדבר נחוץ ודחוף, במקום שאין איש, והוא אומר להם בהתנצלות – "סליחה – אינני יכול עכשיו לצאת, אני באמצע ללמוד ושקוע בתורה, וזה ביטול תורה ... "זהו כוונת חז"ל: יתלה ב"ביטול תורה" – יתלה בזה שהיה צריך לבטל את התורה והוא לא ביטל – הוא היה 'פרומער', והשתמש עם התורה כ"תירוץ" – על זה באו עליו יסורים רח"ל!...

'וְהָנָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֶל אָחִיו אֶת הַמְדִּינִית.' (כה ו')

בסוף פרשת בלק, ב'מעשה שיטים', נאמר 'וְהָנָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֶל אָחִיו אֶת הַמְדִּינִית'. התורה מעלימה מי הם הישראלי והמדניתי, משפחתם ורום מעמדם. רק בפתח פרשת פינחס מרחיבה התורה וחושפת 'וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֶּכָּה ... זָמְרִי בֶן סֵלּוּא נָשִׂיא בֵּית אֲבִי לְשִׁמְעוֹנִי. וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֶּכָּה הַמְדִּינִית כְּזָבִי בֶת צוּר רֹאשׁ אֲמוֹת בֵּית אֲבִי בְּמִדְיָן ...'. הלוא דבר הוא! כתב הג"ר משה פינשטיין כי נלמד כאן יסוד גדול בחינוך! הרי בפר' בלק מסופר על המעשה המתועב שעשו. אילו יקראו ש'גדול בישראל' כך עושה, נשיא שבט כן נוהג, שנסיכה מפקירה עצמה באופן כזה, עשוי הדבר להשפיע עלינו! נפשנו תקלוט שזה 'מקובל' ואפשרי! רק לאחר שפינחס עשה

בהם שפטים, הרגם כדין ובא על שכרו מאת ה', מפרסמת התורה את זהותם. אדרבא! ילמדו כעת שאף לגדולים ביותר אין 'חסינות', ויש להוקיע עוברי עבירה בכל מעמד! לכן מתפרסמים שמותיהם רק בעונש ולא בעת ביצוע המעשה.

חידון לפרשת בלק

1. מיהם, קרוב משפחתו של בלק וקרוב משפחתו של משה, ששמותיהם דומים?

אביו של בלק נקרא ציפור (במדבר כב ב), שם דומה לשמה של ציפורה אשת משה (שמות ב כא).

2. את מי משווים בפרשה זו לשור, לאריה וללביא? מיהם שני האנשים הנוספים בתורה שמושווים לאריה (או לביא)?

בפרשה זו, מלך מואב משווה את בני ישראל לשור הלוחך את כל סביבותיו (במדבר כב ד). בברכת בלעם לעם ישראל, הוא משווה אותם לאריה וללביא (במדבר כד ט). בפרשת ויחי, יעקב משווה את יהודה בנו לגור אריה (בראשית מט ט), ובפרשת וזאת הברכה, משה משווה את שבט גד ללביא (דברים לג כ).

3. אל מי פונה ה' בשאלה בפרשה זו? מהם שלושת המקומות הנוספים בתורה שבהם ה' פונה אל מישהו בשאלה?

בפרשה זו, ה' שאל את בלעם "מי האנשים האלה עמך?" (במדבר כב ט). בפרשת בראשית, ה' שאל את אדם, "אייכה?" – היכן אתה? (בראשית ג ט). בפרשת בראשית, אחרי שקין הרג את הבל, ה' שאל אותו "אי הבל אחיך?" (בראשית ד ט). בפרשת וירא, אחרי ששרה צחקה כשהתבשרה שהיא עומדת ללדת, ה' שאל את אברהם "למה זה צחקה שרה?" (בראשית יח יג).

4. בפרשה זו בלעם רותם בעצמו את אתונו (במדבר כב כא). על מי עוד נאמר בתורה שהוא רתם את חמורו בעצמו? מיהם שני האנשים עליהם התורה מספרת שהם רתמו בעצמם את מרכבותיהם?

בפרשת וירא, אברהם חבש את חמורו כדי להזדרז לצאת לעקדת יצחק (בראשית כב ג). בפרשת ויגש, יוסף רתם את מרכבתו כדי לצאת לקבל את פני אביו יעקב (בראשית מו).

כט). בפרשת בהעלותך פרעה רתם את מרכבתו כדי למהר לרדוף אחר בני ישראל (שמות יד ו).

5. באיזה הקשר מוזכרת בפרשתנו נטייה לימין או לשמאל? היכן מוזכר המושג הזה בפרשת חוקת?

בפעם השלישית בה מופיע המלאך, האתון אינה יכולה "לנטות ימין ושמאל" (במדבר כב כו). בפרשת חוקת, עם ישראל הבטיח למלך אדום לא לסור מהדרך ולא לנטות "ימין ושמאל" (במדבר כ יז).

6. בפרשה זו האתון מדברת אל בלעם (כב כח). איפה עוד בתורה בעל חיים מדבר אל בן אדם?

בפרשת בראשית, הנחש דיבר עם חווה ופיתה אותה לאכול מעץ הדעת (בראשית ג א).

7. היכן בפרשתו מישוה סופק כפיים?

בלק סופק את כפיו בכעס כשהוא שומע איך בלעם מברך את בני ישראל במקום לקלל אותם, בפעם השלישית (במדבר כד י).

8. איזה מקום המוזכר בפרשתנו נקרא בשמו של עץ שמוזכר במקום אחר בתורה?

בפרשה זו עם ישראל חונה בשיטים (במדבר כה א). שיטים הם גם העצים ששימשו כחומר הגלם העיקרי לבניית המשכן וכליו (שמות כה ה).

9. איזה כלי נשק מוזכר בפרשה זו, אך אינו מופיע שוב בכל התורה?

הרומח אשר בו משתמש פנחס כדי להרוג את זימרי (במדבר כה ז), אינו מוזכר שוב בכל התורה.

שאלות חידון א'ב' לפרשת בלק

א. מה טבו _____ יעקב, משכנותיך ישׂרָאֵל

ב. נָבִיא גוֹי

ג. הָאֲנָשִׁים

- ד. בלעם ידע לכונן את השערה שהשם כועס בזה – יודע _____
- ה. האם הייתי מרגלת _____
- ו. ראה _____
- ז. ישפך חמתו _____
- ח. כעס _____
- ט. הן עם פלביא יקום... לא ישכב עד יאכל _____
- י. ילקקו _____
- כ. דרך _____ מיעקב _____
- ל. שנו _____
- מ. סרב _____
- נ. עומד _____
- ס. "רב" בארמית _____
- ע. עכשו _____
- פ. עם ישראל נצמד לבעל _____
- צ. שם אביו של בלק _____
- ק. לא קלל השם, לא _____ א-ל _____
- ר. _____ עמלק _____
- ש. יחידי _____
- ת. השם אומר לבלעם: "לא _____ את העם"

התשובות לחידון א'ב' פרשת בלק

- א. אהליך
- ב. בלעם
- ג. גבריא
- ד. נעת עליון
- ה. הסספן הסכנתי
- ו. וירא
- ז. זעמה

ח. תְּרוֹן אֶף

ט. טָרַף

י. יִלְחֹכוּ

כ. כּוֹכֵב

ל. לִינוּ

מ. מֵאֵן

נ. נָצַב

ס. סָגִי

ע. עָתָה

פ. פָּעוֹר

צ. צָפוֹר

ק. קִבָּה

ר. רֵאשִׁית גּוֹיִם

ש. שָׁפִי

ת. תָּאֵר